

Центр суддівських студій

**Моніторинг
незалежності суддів
в Україні**

2008 рік

Київ 2008

ББК 67.9(4УКР)371в7

Видання здійснено за сприяння Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва

Моніторинг незалежності суддів в Україні. 2008 рік. - / За заг. ред. А.Алексєєва, Центр суддівських студій. - К. : Поліграф - Експрес , 2008. - 104 с.

Матеріали, які містяться у цьому виданні, представлені як результат моніторингу, що був проведений у серпні-вересні 2008 року в рамках реалізації українсько-швейцарського проекту “Підтримка судової реформи. Сприяння зміцненню незалежності суддів” з метою визначення головних проблем із забезпеченням конституційного принципу незалежності суддів в Україні у 2008 році. У виданні представлені методологія моніторингу, система оцінки незалежності суддів, що ґрунтується на міжнародних стандартах, та результати проведеного опитування з відповідними висновками експертів у порівнянні з результатами, отриманими у 2007 році.

ББК 67.9(4УКР)371в7

При використанні інформації та матеріалів видання обов’язкове посилання на Центр суддівських студій

© Центр суддівських студій, 2008

Передмова

Реформування судової системи повинно супроводжуватись аналізом конституційних та інституційних гарантій забезпечення незалежності суддів, оцінкою ефективності впровадження нових правових норм та діяльності судів і органів суддівського самоврядування по дотриманню належного рівня правосуддя. Наявність подібного механізму дозволяє суспільству та органам державної влади більш об'єктивно оцінювати ефективність заходів, що здійснюються з реформування правосуддя, а органам суддівського самоврядування та асоціаціям суддів, в свою чергу, допомагає більш результативно відстоювати права та інтереси суддів.

Центром суддівських студій спільно з Всеукраїнською незалежною суддівською асоціацією та Фундацією сприяння правосуддю за підтримки Ради суддів України, Української асоціації прокурорів та Спілки адвокатів України в рамках реалізації українсько-швейцарського проекту “Підтримка судової реформи в Україні. Сприяння зміцненню незалежності суддів” у 2007 році було запроваджено проведення щорічних моніторингів стану незалежності суддів.

Результати дослідження, що пропонуються суспільній увазі у пропонованій збірці, методологічно ґрунтуються на засадах базового дослідження минулого року, в зв'язку з чим є можливість порівняти результати та зробити відповідні висновки. Проведення опитування суддів та інших респондентів здійснювалось в серпні - вересні 2008 року, ще до початку активної фази чергових політичних протистоянь у державі, тому на результати моніторингу вищезазначені фактори не вплинули і це дозволяє зробити висновок, що об'єктивність моніторингу може бути достатньо висока.

Не випереджаючи висновків, які представлені в цьому виданні, вважаємо за потрібним звернути увагу на декілька важливих аспектів сучасного стану незалежності суддів та самостійності судової влади в Україні.

Суд є інстанцією, до якої сьогодні звертаються для захисту своїх прав та інтересів не лише громадяни, а і юридичні особи, політичні партії, посадові особи, в тому числі керівники держави. Можна тільки вітати таку ситуацію. Однак при цьому, як і в багатьох інших суспільних відносинах, їх учасники не налаштовані сприймати позиції своїх опонентів та розуміти суд в якості арбітра, що повинен знаходитися над суперечкою та бути незалежним від сторін. Особливо небезпечними для існування незалежного суду є спроби представників законодавчої та виконавчої гілок влади, використовуючи свої владні повноваження, нав'язати суду рішення в інтересах однієї зі сторін в процесі. Як за результатами попереднього дослідження (2007 рік), так і за результатами моніторингу, що пропонується до

вашої уваги, можна зробити невтішний висновок: незалежності суду загрожують перш за все дії вищих посадових осіб держави, представників політичних сил та великого бізнесу.

Для кардинальної позитивної зміни цієї ситуації необхідно здійснити багато кроків: реформувати законодавство, змінити суспільну правосвідомість, поліпшити матеріально-технічне та фінансове забезпечення судів, підняти професійний рівень суддівського корпусу тощо. Але, вже сьогодні є можливість значно покращити цю ситуацію шляхом припинення політичного впливу на судову владу та активізації діяльності органів суддівського самоврядування і Верховного Суду України з захисту незалежності суддів.

Позитивним прикладом такої актуалізованої можливості є зміни в порядку призначення суддів на керівні посади в судах. Рада суддів України, спираючись на конституційні норми, в умовах відсутності законодавчого регулювання взяла на себе відповідальність за ці функції. Результати дослідження стану незалежності суддів 2008 року в порівнянні з попереднім дослідженням констатують значне зменшення впливу політиків на судочинство в цьому аспекті. Більше того, відсутність політичного маніпулювання при призначенні на посади голів судів та їх заступників в загальному вимірі оздоровило ситуацію з незалежністю суддів у самих судах. За останній рік, за думкою суддів, прокурорів та адвокатів, рівень поваги до незалежності суддів зі сторони керівників судів підвищився на 15-20 відсотків, також значно зменшився вплив керівників судів на вирішення питань професійної кар'єри суддів.

На думку експертів, зменшення політичного впливу на діяльність Вищої ради юстиції, незважаючи на відсутність необхідних конституційних змін щодо її складу, дозволило підвищити рівень довіри до діяльності цього конституційного органу.

Видання “Моніторинг незалежності суддів в Україні. 2007 рік” було позитивно сприйнято судьями, представниками юридичної науки та широкими колами правової громадськості. Незважаючи на суттєву критику політиків з боку респондентів за їх неповагу до судової влади, вказане видання отримало позитивну оцінку зі сторони більшості народних депутатів.

Ми сподіваємось, що результати моніторингу 2008 року також будуть уважно проаналізовані представниками всіх гілок державної влади, науковцями, журналістами та громадськістю. Планується найближчим часом здійснити переклад цього видання на англійську мову та розповсюдити його серед міжнародних організацій. Міжнародна спільнота повинна знати про ситуацію з дотриманням стандартів незалежності суддів в Україні, щоб ефективно сприяти входженню України в єдиний правовий європейський простір.

Центр суддівських студій та експертна група моніторингу висловлюють велику подяку усім, хто долучився до проведення моніторингу та будуть вдячні професійній критиці і пропозиціям фахівців з метою удосконалення методології дослідження.

1. Методологія моніторингу

Мета моніторингу¹: розробити національну систему оцінки стану незалежності суддів в Україні, що буде ґрунтуватися на міжнародних стандартах незалежності суддів та корелюватися з копенгагенськими критеріями щодо верховенства права та незалежного правосуддя.

Завдання моніторингу:

- визначення стану незалежності суддів в Україні: реалізація міжнародних стандартів незалежності суддів в національному законодавстві та практиці; виконання чинних норм Конституції України та законів щодо захисту незалежності суддів самими судьями, представниками інших гілок влади, правниками (прокурори, адвокати), представниками громадськості (громадські об'єднання, журналісти) та громадянами;

- виявлення перешкод впровадженню стандартів незалежності суддів в українську дійсність;

- отримання та узагальнення пропозицій щодо утвердження незалежності суддів;

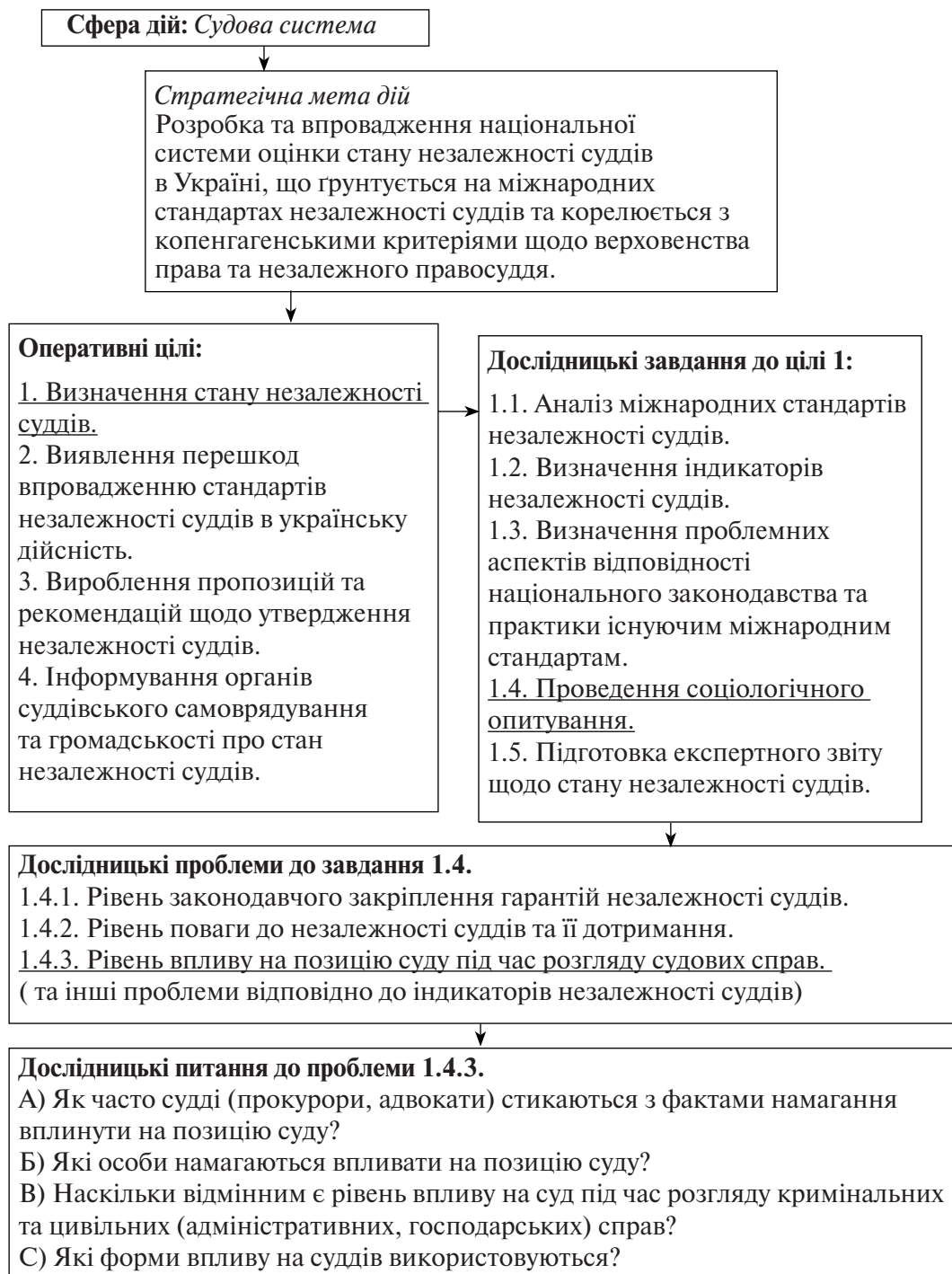
- інформування органів суддівського самоврядування та громадськості про стан незалежності суддів;

- вироблення пропозицій та рекомендацій щодо необхідних змін в законодавстві, діяльності органів судової влади та органів суддівського самоврядування.

---

¹ Моніторинг – планомірне та систематичне вивчення (заплановане дослідження, що проводиться свідомо та активно) визначеного фрагменту соціальної дійсності, що проводиться за визначеною схемою. При цьому моніторинг – один з компонентів діяльності, яка спрямована на зміну дійсності по захисту суспільних інтересів без використання насильства (Human rights monitoring. Helsinki Foundation for Human Rights. Warszawa 2001).

Концептуальна схема моніторингу²

² В тексті приводиться розкрита схема щодо однієї з оперативних цілей моніторингу

Аналіз права для потреб моніторингу

В рамках моніторингу проведено аналіз міжнародних та національних правових норм (обов'язкових та рекомендаційних) та висновків Міжнародної асоціації суддів з питань незалежності суддів³.

Завдання аналізу:

- узагальнення міжнародних та національних стандартів незалежності суддів;
- порівняння міжнародних та національних стандартів незалежності суддів;
- визначення внутрішньої узгодженості національних правових актів різного рівня;
- визначення індикаторів незалежності суддів відповідно до міжнародних стандартів⁴;
- визначення проблемних аспектів відповідності національного законодавства та практики існуючим міжнародним стандартам.

Методи збору та обробки інформації

Моніторингове дослідження орієнтовано на порівняння реального стану незалежності суддів по кожному з індикаторів з відповідними стандартами (міжнародними та національними) та визначення причин невідповідності: неефективність правової норми чи невиконання цієї норми.

Відбір методів збору та обробки інформації залежатиме від наступних критеріїв:

- наскільки отримані дані можуть дати пряму відповідь для якісної оцінки ситуації;
- наскільки отримана інформація є об'єктивною;
- економічна ефективність методу (співвідношення затрат та результатів);
- реальність впровадження методу;
- компліментарність методів (можливість порівняти дані, що отримані за різними методами).

Методи:

- анкетування суддів, прокурорів, адвокатів та представників громадських організацій⁵;
- вивчення документів (нормативні акти, статистичні дані);
- експертні оцінки (науковці, представники Ради суддів України та громадських організацій);
- аналіз ЗМІ.

Дослідницька вибірка ґрунтується на належному рівні репрезентативності: респондентами опитування були судді місцевих та апеляційних судів, прокурори обласного та районного рівня, адвокати з 8 регіонів України (Київська,

---

³ Список міжнародних та національних документів з питань забезпечення незалежності суддів представлений в тексті цього видання.

⁴ Індикатори незалежності суддів відповідно до міжнародних стандартів представлені в тексті цього видання.

⁵ У 2008 році опитування представників громадських організацій не проводилось.

Донецька, Чернівецька, Запорізька, Закарпатська, Вінницька, Кіровоградська та Херсонська області), більш ґрунтовна інформація про респондентів представлена в розділі “Результати опитування суддів, прокурорів та адвокатів”.

Після отримання результатів опитування експертами проекту були підготовлені відповідні експертні оцінки та роз’яснення до визначених індикаторів.

Для оцінки індикаторів застосовано міжнародну спеціальну шкалу безпеки (Threat Advisory), що звичайно використовується для визначення рівня громадської безпеки під час природних катаклізмів, надзвичайних ситуацій тощо. Згадана шкала має п’ять рівнів: від першого рівня (Normal) – відсутність загрози, до п’ятого рівня (Delta) – реальна загроза.

1. Normal	2. Alpha	3. Bravo	4. Charlie	5. Delta
-----------	----------	----------	------------	----------

Відповідно до теми дослідження, а саме, оцінки рівня незалежності суддів, кожний індикатор методом експертної оцінки, що ґрунтуватиметься на результатах опитування суддів та інших респондентів (прокурори, адвокати), висновків органів суддівського самоврядування (рішення з’їздів суддів України, Ради суддів України), подібних дослідженнях інших проектів, аналізу публікацій в ЗМІ, буде віднесений до відповідного з наступних рівнів:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

На основі узагальнення оцінок всіх індикаторів зроблено загальну оцінку стану незалежності суддів.

Експертна група моніторингу

1. Луць Людмила Андріївна, доктор юридичних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка

2. Волков Олександр Федорович, заступник голови Ради суддів України, голова Військової судової колегії Верховного Суду України

3. Городовенко Віктор Валентинович, кандидат юридичних наук, голова Апеляційного суду Запорізької області, член Ради суддів України, член Консультативної ради європейських суддів при Кабінеті Міністрів Ради Європи

4. Прилуцький Сергій Валентинович, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

5. Верещінська Наталія Олексіївна, директор Центру суддівських студій

6. Захарова Олена Семенівна, кандидат юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Академії адвокатури України, завідувача кафедрою цивільного, господарського права та процесу

7. Алексєєв Андрій Геннадійович, заступник директора Центру суддівських студій

8. Савенко Микола Дмитрович, кандидат юридичних наук, доцент, президент Всеукраїнської незалежної суддівської асоціації, суддя Конституційного Суду України у відставці

9. Алейніков Григорій Іванович, кандидат юридичних наук, суддя Апеляційного суду Запорізької області, голова Ради суддів Запорізької області

10. Побережний Валерій Іванович, голова Солом'янського районного суду м. Києва.

11. Опришко Людмила Володимирівна, юрист Асоціації медіа-юристів.

Список міжнародних та національних документів з питань забезпечення незалежності суддів

1. Загальна декларація прав людини
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
3. Основні принципи незалежності судових органів (ООН)
4. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів (ООН)
5. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя
6. Бангалорські принципи поведінки суддів
7. Загальна (універсальна) хартія судді
8. Висновки першої експертної комісії Міжнародної асоціації суддів:
  - Відповідальність суддів
  - Адміністрація суду в контексті незалежності суддів
  - Подальша освіта суддів
  - Структура організації судової влади в країнах - членах
  - Судді та захист прав людини
  - Нагляд за поведінкою суддів: концепція, хто наглядає, право на захист (і права людини), незалежність суддів
  - Призначення та соціальний статус судді
  - Відповідальність суддів, їх роль і позиція судової влади серед інших гілок влади в державі
  - Незалежність суддів та їх відповідальність перед державою та окремими особами
  - Як захистити суддів від зовнішнього політичного, економічного та соціального впливу та насильства, з огляду на повагу до рішень суду та соціального статусу суддів
  - Критерії оцінки роботи судів та суддів
  - Набір та навчання суддів
  - Переоцінка відносин між судовою владою та іншими гілками влади задля покращення діяльності системи правосуддя
  - Незалежність судді в його власному суді

- Призначення і роль голів судів
- Роль та функції Вищої Ради Юстиції чи аналогічного органу в організації та управлінні національною судовою системою
- Правила етичної поведінки суддів, їх застосування та дотримання
- Економіка, юрисдикція та незалежність
- Оцінювання роботи суддів

9. Пекінські тези щодо принципів незалежності суддів юридичної асоціації країн азійського та тихоокеанського регіону (LAWASIA)

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

11. Рекомендація N (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів»

12. Європейська хартія про статус суддів

13. Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів

14. Висновок Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи “Про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів”

15. Висновок Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи “Про принципи та правила, що регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, етичні норми, несумісну з посадою поведінку та неупередженість”

16. Висновок Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи про фінансування та управління судами для забезпечення ефективності судових органів та виконання статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод”

17. Глобальний план діяльності для суддів в Європі

18. Рекомендації Латімер Хаус щодо парламентаризму та незалежності суддівства в країнах загального права

19. Європейський статут судді

20. Резолюція Європейської асоціації суддів щодо ситуації в Україні в сфері дисциплінарної відповідальності суддів

Індикатори незалежності суддів відповідно до міжнародних стандартів

1. Закріплення гарантій незалежності суддів в Конституції та законах.

2. Обов'язок державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднань поважати незалежність суддів і не посягати на неї.

3. Обов'язок виконавчої та законодавчої влади забезпечувати незалежність суддів та унеможлилювати заходи, які можуть її обмежити.

4. Наділення суддів достатніми повноваженнями для виконання суддівських функцій, обстоювання авторитету суддів та поваги до суду.

5. Незалежна інстанція, що має більшість суддів у своєму складі, надає рекомендації щодо обрання (призначення), просування по службі, навчання суддів, а також у визначенні дисциплінарних санкцій щодо них органу державної влади (президент, уряд, парламент), в компетенції якого є прийняття рішень з цих

питань. Останній зобов'язаний надавати пояснення, якщо рішення прийняте всупереч рекомендаціям суддівського корпусу.

6. Держава повинна забезпечити суддям всі умови і засоби, необхідні для виконання їх функцій і розгляду судових справ у розумні строки.

7. Обов'язкова участь представників судової влади у формуванні бюджету судової влади та у здійсненні контролю за використанням коштів.

8. Обов'язковість консультацій з суддями щодо проектів змін в статусі суддів.

9. Суддя у відправленні правосуддя є вільним від впливу інших гілок влади, суспільства в цілому та від колег по судовій гілці влади.

10. Розподіл судових справ між суддями здійснюється без впливу сторін у справі або будь-якої особи, яка є зацікавленою в результатах цієї справи.

11. Рішення судів переглядаються не інакше, ніж через визначену законом процедуру апеляції.

12. Судові органи мають виняткове право вирішувати, чи входить передана їм справа до їхньої встановленої законом компетенції.

13. Судді не зобов'язані давати звіт щодо справ, які знаходяться в їх провадженні, жодній особі, яка не належить до системи судової влади.

14. Суддя не може бути відсторонений від провадження у справі без поважних на те причин.

15. Чіткі та суворі кримінальні санкції повинні захищати суддів від втручання в діяльність по здійсненню правосуддя та посягання на незалежність суддів.

16. Беззаперечне виконання судових рішень, що вступили в законну силу.

17. Рівень заробітної плати суддів повинен гарантувати їх захищеність від впливу та не бути меншим винагороди за працю посадових осіб відповідних органів державної влади.

18. Достатній рівень соціальних гарантій, пов'язаних з хворобою, доглядом за дитиною, інвалідністю, старістю та у разі смерті.

19. Чітке визначення підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

20. Обвинувальна (на противагу інквізиційній) система притягнення до дисциплінарної відповідальності (відмінність між органами, що вивчають можливі порушення, ініціюють дисциплінарне провадження, підтримують обвинувачення та приймають рішення).

21. Відповідність дисциплінарного провадження критеріям судової процедури, яка передбачена ЄКПЛ (право на відповідь; представництво своїх інтересів і захист при обвинуваченні; змагальна процедура та право на опитування свідків; право оскарження до вищих судових органів).

22. Рішення про дисциплінарне покарання та звільнення з посади судді повинні бути предметом незалежної судової перевірки.

23. Позбавлення суддівського імунітету (арешт, затримання, порушення кримінальної справи) має бути в компетенції суду і вирішуватися на основі чітко визначених критеріїв.

24. Принцип пропорційності дисциплінарних санкцій. Звільнення з посади має бути можливим лише у найбільш серйозних справах та у випадку повторних порушень.

25. Обрання (призначення) на посади суддів та їх просування по службі повинно базуватися на об'єктивних критеріях з урахуванням кваліфікації, моральних якостей, здібностей та результатів професійної діяльності.

26. Прозорість процедур добору кандидатів у судді та обрання (призначення) суддів.

27. Критерії для оцінювання суддів мають бути чітко визначені і не порушувати принципу індивідуальної незалежності суддів. Оцінка роботи судді ніяк не може залежати від суті рішень по справам, що знаходилися на розгляді у судді.

28. Судді беззмінно перебувають на посаді до часу досягнення ними пенсійного віку.

29. Управління судами має знаходитись під контролем суддів.

30. Незалежність голови суду у виконанні його адміністративних функцій мусить бути захищеною так само, як і незалежність суддів у виконанні їх судових функцій.

31. Голови судів повинні здійснювати свої адміністративні функції таким чином, щоб не зашкодити незалежності інших суддів.

32. Навчання суддів має знаходитись під контролем суддів.

33. Держава повинна забезпечити на безоплатних умовах професійну підготовку суддів.

34. Судді мають право вступати до професійних організацій та мають право на свободу вираження поглядів.

35. Для гарантії безпеки суддів мають бути вжиті всі належні заходи.

36. Суддя повинен утримуватися від будь-яких дій чи проявів, що можуть підставити під сумнів його неупередженість та незалежність.

2. Загальна оцінка стану незалежності суддів

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

	Індикатори дотримання міжнародних стандартів незалежності суддів	Рівні загроз незалежності суддів				
		1	2	3	4	5
I. Інституційна незалежність (самостійність) судової влади Загальна оцінка - 4 (Існує постійна загроза незалежності суддів)						
1.	Закріплення гарантій незалежності суддів в Конституції та законах					
2.	Обов'язок державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднань поважати незалежність суддів і не посягати на неї					
3.	Обов'язок виконавчої та законодавчої влади забезпечувати незалежність суддів та унеможлилювати заходи, які можуть її обмежити					
4.	Наділення суддів достатніми повноваженнями для виконання суддівських функцій, обстоювання авторитету суддів та поваги до суду.					
5.	Незалежна інстанція, що має більшість суддів у своєму складі, надає рекомендації щодо обрання (призначення), просування по службі, навчання суддів, а також у визначенні дисциплінарних санкцій щодо них органу державної влади (президент, уряд, парламент), в компетенції якого є прийняття рішень з цих питань. Останній зобов'язаний надавати пояснення, якщо рішення прийняте всупереч рекомендаціям суддівського корпусу					
6.	Обов'язкова участь представників судової влади у формуванні бюджету судової влади та у здійсненні контролю за використанням коштів					

Моніторинг незалежності суддів в Україні

7.	Держава повинна забезпечити суддям всі умови і засоби, необхідні для виконання їх функцій і розгляду судових справ у розумні строки							
8.	Обов'язковість консультацій з суддями щодо проектів змін в статусі суддів							
II. Функціональна (процесуальна) незалежність суддів								
Загальна оцінка - 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)								
9.	Суддя у відправленні правосуддя є вільним від впливу інших гілок влади, суспільства в цілому та від колег по судовій гілці влади							
10.	Розподіл судових справ між суддями здійснюється без впливу сторін у справі або будь-якої особи, яка є зацікавленою в результатах цієї справи							
11.	Рішення судів переглядаються не інакше, ніж через визначену законом процедуру апеляції							
12.	Судові органи мають виняткове право вирішувати, чи входить передана їм справа до їхньої встановленої законом компетенції							
13.	Судді не зобов'язані давати звіт щодо справ, які знаходяться в їх провадженні, жодній особі, яка не належить до системи судової влади							
14.	Суддя не може бути відсторонений від провадження у справі без поважних на те причин							
15.	Чіткі та суворі кримінальні санкції повинні захищати суддів від втручання в діяльність по здійсненню правосуддя та посягання на незалежність суддів							
16.	Беззаперечне виконання судових рішень, що вступили в законну силу							
III. Незалежність особистості судді								
Загальна оцінка – 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)								
III. 1. Соціальна захищеність суддів								
Загальна оцінка – 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)								
17.	Рівень заробітної плати суддів повинен гарантувати їх захищеність від впливу та не бути меншим винагороди за працю посадових осіб відповідних органів державної влади							

18.	Достатній рівень соціальних гарантій, пов'язаних з хворобою, доглядом за дитиною, інвалідністю, старістю та у разі смерті.						
III. 2. Дисциплінарна відповідальність суддів Загальна оцінка – 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)							
19.	Чітке визначення підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності						
20.	Обвинувальна (на противагу інквізиційній) система притягнення до дисциплінарної відповідальності (відмінність між органами, що вивчають можливі порушення, ініціюють дисциплінарне провадження, підтримують обвинувачення та приймають рішення)						
21.	Відповідність дисциплінарного провадження критеріям судової процедури, яка передбачена ЄКПЛ (право на відповідь; представництво своїх інтересів і захист при обвинуваченні; змагальна процедура та право на опитування свідків; право оскарження до вищих судових органів)						
22.	Рішення про дисциплінарне покарання та звільнення з посади судді повинні бути предметом незалежної судової перевірки						
23.	Позбавлення суддівського імунітету (арешт, затримання, порушення кримінальної справи) має бути в компетенції суду і вирішуватися на основі чітко визначених критеріїв						
24.	Принцип пропорційності дисциплінарних санкцій. Звільнення з посади має бути можливим лише у найбільш серйозних справах та у випадку повторних порушень						
III. 3. Професійна кар'єра судді Загальна оцінка – 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)							
25.	Обрання (призначення) на посади суддів та їх просування по службі повинно базуватися на об'єктивних критеріях з урахуванням кваліфікації, моральних якостей, здібностей та результатів професійної діяльності						
26.	Прозорість процедур добору кандидатів у судді та обрання (призначення) суддів						

Моніторинг незалежності суддів в Україні

27.	Критерії для оцінювання суддів мають бути чітко визначені і не порушувати принципу індивідуальної незалежності суддів. Оцінка роботи судді ніяк не може залежати від суті рішень по справам, що знаходилися на розгляді у судді								
28.	Судді беззмінно перебувають на посаді до часу досягнення ними віку обов'язкового виходу на пенсію або до закінчення строку їхніх повноважень								
III. 4. Управління судами Загальна оцінка – 3 (Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів)									
29.	Управління судами має знаходитись під контролем суддів								
30.	Незалежність голови суду у виконанні його адміністративних функцій мусить бути захищеною так само, як і незалежність суддів у виконанні їх судових функцій								
31.	Голови судів повинні здійснювати свої адміністративні функції таким чином, щоб не зашкодити незалежності інших суддів								
III. 5 Навчання суддів Загальна оцінка – 2 (Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів)									
32.	Навчання суддів має знаходитись під контролем суддів								
33.	Держава повинна забезпечити на безоплатних умовах професійну підготовку суддів								
34.	Судді мають право вступати до професійних організацій та мають право на свободу вираження поглядів								
35.	Для гарантії безпеки суддів мають бути вжиті всі належні заходи								
36.	Суддя повинен утримуватися від будь-яких дій чи проявів, що можуть підставити під сумнів його неупередженість та незалежність								

Відповідно до вищенаведених оцінок можливо зробити висновок щодо загальної оцінки стану незалежності суддів в Україні:

В державі існують загрозливі тенденції порушень незалежності суддів. При цьому інституційна незалежність судової влади знаходиться під постійною загрозою знищення.

Ця оцінка співпадає з оцінкою стану незалежності суддів у 2007 році. При цьому необхідно зазначити, що загроза знищення інституційної незалежності судової влади виходить від окремих вищих посадових осіб та органів держави.

3. Інституційна незалежність (самостійність) судової влади

Індикатори / експертні висновки / оцінка

1. Закріплення гарантій незалежності суддів в Конституції та законах.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

У 2008 року процес удосконалення національного законодавства щодо організації та діяльності судів практично був зупинений. Законопроекти щодо змін в Законі України “Про судоустрій України” та “Про статус суддів” ще знаходяться на стадії обговорення у профільних комітетах парламенту. Представниками судової влади в рамках діяльності Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права були запропоновані окремі законопроекти щодо змін в процесуальному законодавстві, які б дозволили вирішити питання ефективності судочинства та зміцнення незалежності суддів. Однак на сьогодні цей процес також не отримав підтримки зі сторони суб’єктів законодавчої ініціативи.

Висновки, що були зафіксовані в Моніторингу незалежності суддів в Україні 2007 року, залишаються незмінними.

Оцінюючи рівень закріплення гарантій незалежності суддів в національному законодавстві треба зазначити, що в цілому конституційні норми співвідносяться з міжнародними стандартами незалежності суддів. Цей висновок знайшов своє підтвердження і в результатах опитування суддів: 62 % респондентів у 2007 році і 64 % у 2008 році на відповідне питання відповіли “так”.

При цьому необхідно відмітити невідповідність статті 131 Конституції України існуючим міжнародним стандартам в аспекті складу Вищої ради юстиції. В положеннях Рекомендації Ради Європи № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» та Європейської хартії про статус суддів чітко зазначено, що щонайменше половина членів такого органу повинна бути судьями, обраними своїми колегами. У 2008 році 69 % опитаних суддів (2007 рік - 76 %) не можуть визнати незалежним органом діючу Вищу раду юстиції, і це є дуже загрозовою оцінкою.

Конституційні положення про те, що: “Незалежність і недоторканість суддів гарантується Конституцією і законами України” та “Вплив на суддів в будь-який спосіб забороняється” не знайшли свого повного позитивного розвитку в законах України. Більше половини опитаних суддів вважають, що Закони України “Про судоустрій України” та “Про статус суддів” недостатньо гарантують

незалежність суддів. В цьому аспекті Закони України “Про Вищу раду юстиції” та “Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України” та діюче процесуальне законодавство переважною більшістю суддів оцінюються негативно.

(дивись Результати опитування суддів, прокурорів та адвокатів (далі Результати), питання № 1, 52, 58)

2. Обов’язок державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об’єднань поважати незалежність суддів і не посягати на неї.

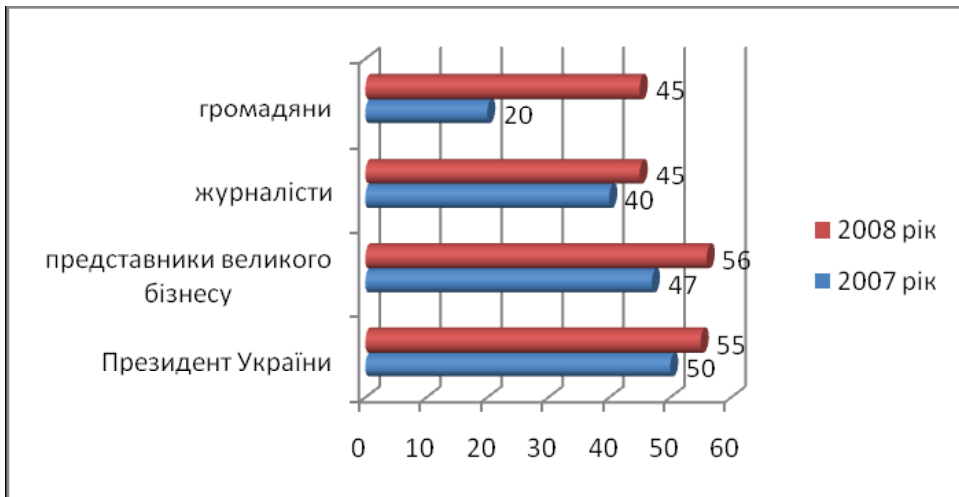
Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Бурхлива політична атмосфера в державі та намагання політичних сил використати суд для досягнення переваг над своїми опонентами, залучення ЗМІ для тиску на окремих суддів та суди не тільки не сприяє формуванню поваги суспільства до суду, але і в значній мірі продовжує формувати у громадян впевненість в продажності та корумпованості судової системи взагалі.

За результатами опитування суддів, прокурорів та адвокатів можна констатувати підвищення рівня неповаги до суду з боку Президента України, народних депутатів, представників великого бізнесу та журналістів.

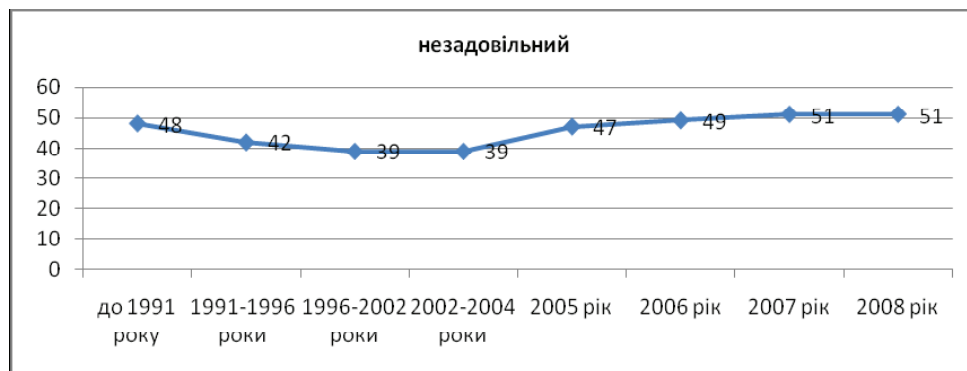
Не поважають незалежність суддів та не дотримуються її
(у відсотках від загальної кількості респондентів)

Політики та окремі вищі посадові особи держави продовжують активно руйнувати судову систему, через свої дії та заяви формують у громадян негативне відношення до суду та суддів. За останній рік, за оцінками суддів значно знизився рівень поваги громадян до суду, що, в значній мірі, пояснюється штучно створеною загальною негативною атмосферою навколо суду у суспільстві.

Всі респонденти дослідження (судді, прокурори та адвокати), порівнюючи рівень самостійності судової влади та незалежності суддів у 2007 та 2008 роках, фіксують сталість негативних тенденцій.

Рівень самостійності судової влади та незалежності суддів є незадовільним
(у відсотках від загальної кількості респондентів)

(дивись Результати, питання № 2, 5, 6, 7, 58)

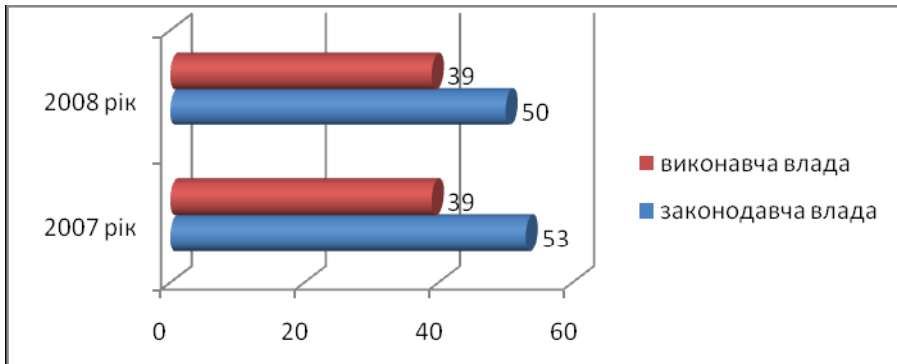
3. Обов'язок виконавчої та законодавчої влади забезпечувати незалежність суддів та унеможлилювати заходи, які можуть її обмежити.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Серед міжнародних стандартів існують окремо такі, що відносяться до беззаперечного виконання судових рішень та фінансового і матеріально-технічного забезпечення судів. В цьому виданні ці індикатори будуть представлені окремо. Даний індикатор пропонується розглядати в якості узагальнюючого щодо всіх аспектів діяльності виконавчої та законодавчої влади по забезпеченню незалежності суддів.

Рівень сприяння розвитку судової влади та утвердженню незалежності суддів з боку інших гілок влади за останній рік практично не змінився:

(дивись Результати, питання № 3, 58)

4. Наділення суддів достатніми повноваженнями для виконання суддівських функцій, обстоювання авторитету суддів та поваги до суду.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Результати попереднього та цього річного опитування свідчать, що тільки близько половини опитаних суддів (49%) вважають, що існуючі повноваження надають їм можливість ефективно виконувати свої функціональні обов'язки. Пропозиції суддівського корпусу в рамках діяльності Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права щодо ініціювання відповідних змін в законодавстві, на жаль, не знайшли підтримки. В зв'язку з цим було б доречним повернутись до пропозиції щодо надання Верховному Суду України права законодавчої ініціативи з питань судоустрою, статусу суддів та судового процесу.

Друга частина цього індикатору - щодо існування достатніх повноважень для обстоювання авторитету суддів та поваги до суду - може бути оцінена вкрай негативно. Тільки 21% (2007 рік – 19 %) опитаних суддів вважають, що вони мають реальні можливості впливати на ці процеси.

(дивись Результати, питання № 4, 15, 51, 58)

5. Незалежна інстанція, що має більшість суддів у своєму складі, надає рекомендації щодо обрання (призначення), просування по службі, навчання суддів, а також у визначенні дисциплінарних санкцій щодо них органу державної влади (президент, уряд, парламент), в компетенції якого є прийняття рішень з цих питань. Останній зобов'язаний надавати пояснення, якщо рішення прийняте всупереч рекомендаціям суддівського корпусу.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Негативна оцінка впровадження цього стандарту незалежності суддів зберігається, але на відміну з 2007 роком, коли політики активно втручалися у діяльність Вищої ради юстиції, загроза незалежності цього конституційного органу зменшилась. При цьому зберігається необхідність приведення норм Конституції України та відповідного законодавства до існуючих міжнародних норм.

(дивись Результати, питання № 52)

6. Обов'язкова участь представників судової влади у формуванні бюджету судової влади та у здійсненні контролю за використанням коштів.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

7. Держава повинна забезпечити суддям всі умови і засоби, необхідні для виконання їх функцій і розгляду судових справ у розумні строки.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Матеріальне забезпечення судів є однією з найважливіших гарантій самостійності суду і незалежності суддів. Воно істотно впливає на доступність

правосуддя, на розгляд справи незалежним судом і в розумні строки. Недостатнє фінансування судів змушує їх самостійно вишукувати необхідні для здійснення правосуддя кошти, приймати спонсорську допомогу, що об'єктивно позначається на безсторонності суду.

Матеріальне забезпечення є вкрай незадовільним. Більшість респондентів, як і в 2007 році, відмічають його на рівні 40-60 відсотків. Таке забезпечення судів було в усі роки незалежності України. Окремі акти, що обмежували можливість здійснення правосуддя незалежними судьями, визнавалися Конституційним Судом України неконституційними. Однак, незважаючи на обов'язковість його рішень, органи виконавчої та законодавчої влади в наступні роки приймали нормативні акти з аналогічними або іншими положеннями, які негативно позначалися на самостійності і незалежності судів.

Недостатнє матеріально-технічне забезпечення судів зумовлено прагненнями органів виконавчої та законодавчої влади зберегти вплив на суди.

Низькому рівню матеріально-технічного забезпечення судів сприяє також обмеженість впливу судової влади на формування бюджетних пропозицій. Достатнім вплив суддів на цей процес визнало лише 5% респондентів. Порівняно з минулим роком достатнім вплив суддів на формування бюджетних пропозицій визнало на один відсоток більше респондентів (у 2007 році було 4%). У той же час третина респондентів вважає, що представники судової влади взагалі не мають ніякого впливу на формування бюджету судової влади. Безперечно, що мова йде про результативність такого впливу.

Законом України „Про судоустрій України” до засад фінансування судів віднесено здійснення його за єдиними нормативами фінансового забезпечення, які розробляє і затверджує за погодженням з Радою суддів України Державна судова адміністрація України. Ці нормативи мають стовідсотково забезпечувати потреби судів. Якщо вони не забезпечують необхідного фінансування судів, то Рада суддів України не повинна надавати згоду на затвердження таких нормативів.

Встановлені законом принципи фінансування судів відповідно до статей 6 і 19 Конституції України є обов'язковими для Кабінету Міністрів України, якому належить виключне право підготовки і внесення до парламенту проекту закону про Державний бюджет України. Тобто, зазначені органи зобов'язані прийняти підготовлені судами за єдиними нормативами пропозиції щодо їх фінансового забезпечення без змін. І лише коли у названих органах виникне певний сумнів щодо правильності бюджетного запиту судів, тоді вони можуть запросити представників судової влади для надання підтверджень своїх розрахунків.

З метою унеможливлення коригування на власний розсуд, як правило у бік зменшення, бюджетного запиту судів на законодавчому рівні необхідно закріпити правило, що Кабінет Міністрів України не може самостійно змінювати запропонований судами кошторис. У разі незгоди він повинен включити бюджетний запит судів

до проекту Закону України “Про Державний бюджет України” на наступний рік і викласти окремо свої вмотивовані зауваження.

Рівень матеріально-технічного забезпечення судів також негативно позначається на розгляді справ у розумні строки. На розгляд справ у розумні строки впливають такі чинники: недостатня кількість залів судових засідань - на думку 60% респондентів (2007 рік – 45%); наявність суддівських вакансій – 51% опитаних (2007 рік – 47%); недостатній штат допоміжного персоналу – 35% (2007 рік – 34%). Ці показники порівняно з 2007 роком погіршилися. Водночас зменшився, хоча ще залишається значним, вплив на строки розгляду справ таких чинників, як відсутність у судді робочого кабінету - з 17% у 2007 році до 14% у 2008 році, наявність копіювальної техніки – з 49% до 47%, забезпечення засобами діловодства і зв'язку – з 35% до 29% та інформаційне забезпечення – з 48% до 35%. Про яку доступність правосуддя можна вести мову, коли майже кожен сьомий суддя не має робочого кабінету, коли у штаті суду недостатньо суддів?

Стан контролю за використанням виділених судам коштів представниками судової влади не можна визнати задовільним. Досить високою є відсутність можливості здійснювати контроль – на думку 25% респондентів. Цей відсоток залишився незмінним у порівнянні з попереднім роком. У той же час зменшилося число респондентів, які визнають можливість контролю за використанням коштів достатніми - 12% проти 16% у 2007 році, а також збільшилося число респондентів, які посилаються на обмежені можливості такого контролю - з 59% у 2007 році до 63% у 2008 році. Обмежені можливості контролю за використанням коштів представниками судів закладені в існуючому порядку фінансування судів. У Державному бюджеті України кошти окремим рядком виділяються не кожному суду, а на певну підсистему судів – місцевих, апеляційних загальних судів тощо. При цьому розпорядниками коштів законом визначено тільки Верховний Суд України, Конституційний Суд України та вищі спеціалізовані суди. Розпорядником коштів, виділених на фінансування інших судів, є Державна судова адміністрація України зі статусом центрального органу виконавчої влади. *Необхідно визнати розпорядником коштів кожен окремий суд і в Державному бюджеті України виділяти кошти на фінансування конкретного суду. Лише за таких умов суд може бути самостійним стосовно розпорядження виділеними йому коштами.*

Наведені в даній таблиці результати опитування вказують на очевидне порушення принципу рівності різних органів державної влади та місцевого самоврядування при їх фінансуванні, на що вказали 95% респондентів проти 94% у 2007 році. Ці дані вказують на дискримінацію органів судової влади стосовно фінансового забезпечення порівняно з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Міжнародні стандарти з питань незалежності судів вимагають належного забезпечення діяльності судів і не нижче відповідного рівня органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Держава має вжити невідкладних заходів до зміни ставлення до судів, які виконують важливу

правозахисну функцію, і здійснювати їх фінансування на рівні не нижчому від органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Суди є органами державної влади і повинні на 100% забезпечуватися за рахунок Державного бюджету України. Однак поки що за кошти цього бюджету задовольняється 83% потреб судів, що на 2% менше порівняно з 2007 роком. Таке фінансування змушує суди самостійно вишукувати необхідні кошти, жертвуючи своєю незалежністю. Вони звертаються за допомогою до місцевих органів влади, шукають меценатів або спонсорів. Задоволення фінансових потреб судів за рахунок коштів місцевих бюджетів збільшилося у 3,5 рази, з 2% у 2007 році до 7% у 2008 році. Внаслідок чого виникають об'єктивні сумніви щодо неупередженості суду при вирішенні справ за участі осіб, які надавали фінансову допомогу. Неприпустимою для демократичної, правової держави є ситуація, коли 3%, як і в 2007 році, матеріально-технічних потреб судів покривається за рахунок добровільних пожертв і за рахунок спонсорів.

Наведені в таблиці дані свідчать про те, хто ж визначає фінансові потреби суду, а відтак, хто ж впливає на самостійність і незалежність суду. Показовим є те, що необхідні фінансові потреби судів визначають органи виконавчої влади: територіальне управління ДСА – 56%, Державна судова адміністрація України – 28%, Кабінет Міністрів України – 13% і Міністерство фінансів України – 10%. При цьому вплив територіального управління ДСА порівняно з 2007 роком збільшився на 7%, Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України на 1% кожний. Зменшився вплив Державної судової адміністрації України (на 4%) та голів судів (на 2%. У 2007 році участь голови суду у визначенні потреб суду становив 29%). Саме від цих органів фактично залежить розмір коштів, що будуть виділені у Державному бюджеті України на фінансування судів. Привертає увагу і без того низька участь у формуванні кошторису суду органів суддівського самоврядування: зборів суддів - 3% і Ради суддів України – 2%. Позитивною тенденцією слід назвати відсутність впливу голів судів вищих інстанцій на визначення фінансових потреб судів нижчих ланок, хоча у 2007 році такий вплив спостерігався.

З метою підвищення самостійності суду, ролі органів суддівського самоврядування, децентралізації адміністрування судів необхідно в Законі України „Про судоустрій України” закріпити правило про обов'язкове затвердження кошторису суду зборами суддів та їх право контролю за використанням виділених суду коштів.

Роль органів виконавчої влади, голови суду, органів суддівського самоврядування у визначенні фінансових потреб суду адекватно позначається на їх можливості відстоювати свої фінансові пропозиції. Оцінка участі голови суду, органів суддівського самоврядування у відстоюванні своїх фінансових пропозицій на всіх етапах їх затвердження свідчить про обмеження такої можливості. При цьому судді, які виконують адміністративні функції, взагалі

одностайно не підтвердили свого впливу на цей процес, у той час, як у 2007 році свій вплив вони оцінювали у 4%.

Хоча стан фінансування судів дещо поліпшився, наведені дані вражають ставленням до фінансового забезпечення судів. Навіть виділені у Державному бюджеті України кошти суди не можуть отримати своєчасно і в повному обсязі. *Така практика фінансового забезпечення судів не тільки не дозволяє судам бути самостійними, а й негативно позначається на їх незалежності, доступності правосуддя, яке без фінансового забезпечення діяльності суду не може здійснюватися, а також на розгляді справ у розумні строки.*

Залишається низьким і навіть погіршився у 2008 році стан соціальної захищеності суддів. Незадовільним його визнали у 2008 році 75% респондентів (73% у 2007 році).

З метою забезпечення неухильного виконання вимог закону щодо фінансування судів необхідно посилити відповідальність за неповне та несвоєчасне виділення коштів судам. *Більш активну позицію стосовно подібної практики фінансування суддів, що негативно позначається на незалежності суддів, мають зайняти органи суддівського самоврядування та професійні об'єднання суддів.*

(дивись Результати, питання № 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27)

8. Обов'язковість консультацій з судьями щодо проектів змін в статусі суддів.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Реалізація цього стандарту незалежності суддів у 2008 році ускладнюється наполегливими намаганнями політичних сил та відповідними парламентськими комітетами представити на затвердження парламенту законодавчих змін, які вносять суттєві зміни в статус суддів і які не отримали позитивного схвалення суддівського співтовариства.

4. Функціональна (процесуальна) незалежність суддів

Індикатори / експертні висновки / оцінка

9. Суддя у відправленні правосуддя є фвільним від впливу інших гілок влади, суспільства в цілому та від колег по судовій гілці влади

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозливі тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	--	---	---

Результати аналізу опитування суддів, прокурорів та адвокатів свідчать про збереження високого рівня намагань вплинути на позицію суду під час розгляду судових справ. 71 % (2007 рік - 77 %) опитаних суддів, 54 % (2007 рік - 67%) прокурорів, 81 % (2007 рік - 89%) адвокатів вказали, що їм відомі факти намагання вплинути на позицію суду.

Деяке зменшення рівня впливу можна пояснити позитивними внутрішніми змінами в судовій системі: за останній рік зменшився вплив на суддів зі сторони керівництва судів.

Згідно відповідей суддів найбільше намагаються неправомірно впливати на позицію суду: сторони по справам та їх представники – 55% (2007 рік - 48%), представники засобів масової інформації - 41% (2007 рік - 28%), учасники мітингів і пікетувань - 41% (2007 рік - 35%), народні депутати України - 40% (2007 рік - 39%) та представники політичних партій - 34% (2007 рік - 29%).

Як форми впливу на суддів застосовуються погрози ускладнити професійну кар'єру та погрози ініціювання звільнення чи притягнення до дисциплінарної відповідальності, підкуп, дружні поради.

(дивись Результати, питання № 6, 7, 8, 9, 10)

10. Розподіл судових справ між судьями здійснюється без впливу сторін у справі або будь-якої особи, яка є зацікавленою в результатах цієї справи.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозливі тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	--	---	---

У 2008 році посилюється вплив на незалежність суддів через розподіл справ головою суду або його заступником (36% проти 34% у 2007 році), а в місцевих судах - 31% проти 24% у 2007 році. Дещо менше розподіл справ головою суду впливає на незалежність суддів місцевих судів з суддівським стажем до п'яти років – 20 %. Насторожує значний вплив на незалежність суддів розподіл справ головою в судах вищого рівня.

У 2008 році збільшилася кількість справ, розподілених шляхом жеребкування (в порядку черговості або в алфавітному порядку) - до 64% проти 55% у 2007 році. Здійснення розподілу справ відповідно до визначеної в суді спеціалізації допустима за умови дотримання рівномірності навантаження на кожного суддю. Неприпустимими і такими, що мають бути взагалі виключені, випадки розподілу справ з урахуванням думки сторін, суддів, керівників судів. Не має братися до уваги при розподілі справ рівень професійної кваліфікації суддів. За такого підходу порушується принцип рівності суддів. *Необхідно запровадити стовідсотковий розподіл справ між суддями через систему жеребкування обрану зборами суддів.*

Припиненню втручання голів судів у розподіл справ сприятиме законодавче закріплення порядку розподілу справ між суддями в судах усіх юрисдикцій, за якого буде виключений суб'єктивний фактор, і відповідальності за його порушення.

(дивись Результати, питання № 11, 12)

11. Рішення судів переглядаються не інакше, ніж через визначену законом процедуру апеляції.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Національне законодавство та судова практика з цього питання в основному відповідає міжнародним стандартам. При цьому, як і у 2007 році, існує проблема наявності лише двох судових інстанцій для розгляду окремих кримінальних справ, хоча цивільні, господарські, адміністративні та більшість кримінальних справ мають можливість бути розглянутими трьома чи, навіть, чотирма судовими інстанціями.

12. Судові органи мають виняткове право вирішувати, чи входить передана їм справа до їхньої встановленої законом компетенції.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Національне законодавство та судова практика з цього питання відповідає міжнародним стандартам. Але при цьому зі сторони політичних кіл постійно виникають публічні претензії до судів та окремих суддів.

13. Судді не зобов'язані давати звіт щодо справ, які знаходяться в їх провадженні, жодній особі, яка не належить до системи судової влади.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Суддям та іншим респондентам в питаннях анкети був запропонований значний перелік осіб, які б потенційно могли звертатися за інформацією щодо справ, що знаходяться в провадженні. Отримані відповіді свідчать про існування значного пресингування суддів та керівників судів зі сторони великої кількості осіб під час розгляду судових справ. Розуміючи права сторін по справі отримувати інформацію, частково розуміючи необхідність отримати окрему інформацію по справам керівників судів, представників кваліфікаційних комісій та рад суддів, зовсім не зрозумілим є бажання інших осіб втручатися в судовий процес.

Особи, які звертаються до суддів з проханнями надати інформацію щодо справ, які знаходяться в провадженні
(у відсотках від загальної кількості опитаних респондентів)

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	прокурори	51	52	30	24	60	57
2.	адвокати	32	37	54	50	63	36

Моніторинг незалежності суддів в Україні

3.	сторони по справі та їх представники	48	53	54	53	66	55
4.	представники місцевих органів влади	11	13	20	15	28	34
5.	голова суду, в якому розглядається справа	15	16	30	28	58	47
6.	члени рад суддів	10	12	12	9	22	18
7.	члени кваліфікаційних комісій	5	9	11	9	21	22
8.	члени Вищої ради юстиції	8	7	13	8	18	14
9.	керівники та судді судів вищої інстанції	19	14	23	24	54	36
10.	представники засобів масової інформації	18	22	21	20	21	15
11.	політичні партії	6	7	14	15	12	21
12.	громадські організації	5	7	12	8	8	11
13.	народні депутати України	19	22	36	29	28	35
14.	представники Секретаріату Президента України	7	8	17	15	21	27
15.	представники урядових структур	5	7	14	15	21	30

Національне законодавство однозначно забороняє втручатися в розгляд судових справ. Вищенаведена соціологічна статистика ставить перед керівниками судової влади питання щодо здійснення спеціальних заходів для захисту суддів від незаконного впливу під час розгляду судових справ.

14. Суддя не може бути відсторонений від провадження у справі без поважних на те причин.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

12% респондентів (2007 рік – 15%) відповіли, що мають місце відсторонення суддів від участі у справі без поважних причин. *Відсторонення судді від участі в розгляді справи порушує право особи на законного суддю. Викоріненню подібних фактів сприятиме встановлення відповідальності за відсторонення від провадження у справі без поважних причин.*

(дивись Результати, питання № 14)

15. Чіткі та суворі кримінальні санкції повинні захищати суддів від втручання в діяльність по здійсненню правосуддя та посягання на незалежність суддів.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Існуючі норми Кримінального кодексу України (ст. 376) та Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 185-3, 185-6) практично не діють. Ця ситуація залишається загрозовою на протязі багатьох років. Як і в попередньому дослідженні, більшість суддів вважають, що ці норми є недосконалими.

За результатами опитування всіх респондентів (судді, прокурори та адвокати) у 2008 році в порівнянні з 2007 роком фактор негативного впливу “Відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів” збільшився на декілька пунктів.

(дивись Результати, питання № 4.2, 58)

16. Беззаперечне виконання судових рішень, що вступили в законну силу.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Невиконання чи виконання зі значною затримкою судових рішень залишається однією з головних причин недовіри громадян як до суду, так і до держави взагалі. І хоча судді не мають у своєму розпорядженні важелів для виправлення цієї

ситуації, і за процес виконання судових рішень відповідає відповідний орган, що знаходиться у підпорядкуванні виконавчої влади, основні претензії громадян щодо невиконання судових рішень спрямовані до судової системи.

В значній мірі позитивному відношенню громадян до суду, сприйняттю його незалежною та неупередженою інституцією, перешкоджає існуюча ситуація з виконанням судових рішень.

(дивись Результати, питання № 50, 51)

5. Незалежність особистості судді

Індикатори / експертні висновки / оцінка

1. Соціальна захищеність суддів

17. Рівень заробітної плати суддів повинен гарантувати їх захищеність від впливу та не бути меншим винагороди за працю посадових осіб відповідних органів державної влади

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

18. Достатній рівень соціальних гарантій, пов'язаних з хворобою, доглядом з за дитиною, інвалідністю, старістю та у разі смерті

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Тривогу викликає низький рівень оплати праці суддів місцевих судів. Лише половина з опитаних суддів вважає, що отримує заробітну плату, яка наближена до винагороди за працю прокурора району, хоча 40% респондентів з цим не погоджується. Стосовно порівняння заробітної плати судді з винагородою за працю голови районної державної адміністрації лише п'ята частина респондентів визнає, що отримує таку ж заробітну плату. *Аналіз даних опитування та нормативних актів з питань оплати праці суддів дозволяє зробити висновок про невідповідність заробітної плати суддів місцевих судів рівню їх відповідальності та встановленим для них обмежень прав і свобод.*

Оцінка незалежності суддів за критерієм існуючого рівня оплати праці викликає глибоке занепокоєння. Лише 11% (проти 10% у 2007 році) опитаних суддів визнають, що рівень їх оплати праці дозволяє їм бути незалежними. *Відтак напрошується висновок, що незалежність майже 90% суддів є вразливою.*

Стосовно суддів, задоволених матеріальною винагородою за виконання

суддівських функцій, то є припущення, що це можуть бути судді з тривалим стажем роботи і можливо судів вищих ланок. Вперше призначений суддя місцевого загального суду має оклад близько 2500 грн. При цьому реальний розмір окладу постійно зменшується внаслідок встановлення його у кратності до фіксованого розміру мінімальної заробітної плати у сумі 332 гривень. Внаслідок підвищення цін і тарифів, інфляції реальна заробітна плата, точніше її купівельна спроможність, зменшується. І хоча розмір мінімальної заробітної плати періодично підвищується, оклад судді залишається незмінним. З 1 січня 2008 року оклад судді у співвідношенні з пропонованим розміром мінімальної заробітної плати зменшився фактично наполовину. Незважаючи на вимоги міжнародних документів оплата праці суддів регулюється не законом, а підзаконними актами і не індексується з урахуванням індексу інфляції. Потребує зміни існуючий критерій встановлення мінімального розміру посадового окладу судді. Він прив'язується до посадового окладу Голови Верховного Суду України та голови суду, в якому працює суддя, тобто до посади керівника певного суду. Однак носієм судової влади є суддя, тому критерієм визначення повинен бути оклад судді. При цьому *базовим має бути оклад судді місцевого суду.*

Існуючий рівень професійної оплати, який на 90% не дозволяє судді бути незалежним при здійсненні правосуддя, потенційно необхідно розглядати як невиконання Державою статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Така ситуація негативно впливає на престижність професії судді та формування суддівського корпусу високопрофесійними фахівцями.

(дивись Результати, питання № 21, 22, 27)

2. Дисциплінарна відповідальність суддів

19. Чітке визначення підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

20. Обвинувальна (на протипагу інквізиційній) система притягнення до дисциплінарної відповідальності (відмінність між органами, що вивчають можливі порушення, ініціюють дисциплінарне провадження, підтримують обвинувачення та приймають рішення)

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

21. Відповідність дисциплінарного провадження критеріям судової процедури, яка передбачена ЄКПЛ (право на відповідь; представництво своїх інтересів і захист при обвинуваченні; змагальна процедура та право на опитування свідків; право оскарження до вищих судових органів)

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

22. Рішення про дисциплінарне покарання та звільнення з посади судді повинні бути предметом незалежної судової перевірки

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

23. Позбавлення суддівського імунітету (арешт, затримання, порушення кримінальної справи) має бути в компетенції суду і вирішуватися на основі чітко визначених критеріїв

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

24. Принцип пропорційності дисциплінарних санкцій. Звільнення з посади має бути можливим лише у найбільш серйозних справах та у випадку повторних порушень

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Слід відзначити, що у 2008 році законодавство щодо питань дисциплінарної відповідальності суддів не змінилося. Результати анкетування суттєво відрізняються від попередніх, що дає нам можливість зробити висновок про більш виважений, більш відповідальний підхід опитуваних до оцінки запропонованих проблемних питань. Можливо цьому сприяло акцентування уваги на цих проблемах під час проведення для суддів семінарів – тренінгів “Незалежність суддів: міжнародні стандарти та національна практика”.

У Висновку №3 Консультативної ради європейських суддів зазначено, що у кожній країні закон або основоположна хартія, що застосовується до суддів, повинні визначати як можна більш конкретно ті порушення, які можуть викликати дисциплінарне провадження. Підставою для порушення дисциплінарного провадження має бути серйозне порушення суддею своїх посадових обов’язків. *Збільшилась кількість респондентів, які вважають, що існуючі підстави для дисциплінарної відповідальності суддів в Україні є недостатньо формалізованими та зрозумілими.* Крім того, не знайшла свого чіткого відображення в законі така підстава дисциплінарної відповідальності суддів як невідповідність його займаній посаді. Закон України “Про статус суддів” (ст. 41) наділяє кваліфікаційні комісії правом під час проведення атестації або позачергової атестації реагувати відповідним чином в разі виявлення невідповідного для здійснення правосуддя рівня професійних знань судді.

Спочатку судді надається строк для підвищення професійної кваліфікації та набуття відповідних знань, але не більше ніж на шість місяців (ст. 41 Закону України “Про статус суддів”). Після цього він складає повторний (додатковий) іспит перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України і якщо суддя не склав іспит, Вища кваліфікаційна комісія суддів України направляє до Вищої ради юстиції рекомендацію про його звільнення з посади судді (ст. 93 Закону України “Про судоустрій України”). Разом з тим, звертає на себе увагу та особливість, що підстави звільнення судді з посади передбачені безпосередньо Конституцією України (ч. 5 ст. 126) і є вичерпними. *Отже, ми можемо зробити висновок, що при формулюванні підстав звільнення судді з посади вони повинні співпадати виключно із вимогами ч. 5 ст. 126 Конституції України.*

Звертає на себе увагу та особливість, що фактично і для застосування дисциплінарного стягнення і для звільнення судді у зв'язку з порушенням присяги законодавством встановлені одні й ті самі підстави. Таким чином є загроза суб'єктивного фактора в оцінці поведінки судді. Отже, *повинні існувати додаткові критерії, які б унеможливили трансформацію дисциплінарного стягнення у звільнення судді з посади.*

Як і при попередньому анкетуванні, переважна більшість респондентів висловили позицію, що є певні проблеми у застосуванні для звільнення судді з посади такої підстави як “порушення присяги”. Ми вважаємо, що проблема полягає в тому, що суть “порушення присяги” розкривається через несумлінне виконання обов'язків судді (ст. 10 Закону України “Про статус суддів”). В той же час однією з підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є також порушення обов'язків судді (ч.1 ст. 31 Закону України “Про статус суддів”). В першому випадку питання розглядається Вищою Радою юстиції, в другому – кваліфікаційними комісіями суддів. Відсутність критеріїв розмежування – які порушення обов'язків судді є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності, а які безпосередньо до звільнення з посади судді, - можуть призводити до зловживань.

Найбільшу занепокоєність викликає та обставина, що майже вдвічі збільшилась кількість респондентів, які вважають, що в Україні не дотримуються міжнародні стандарти щодо процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Суддя, стосовно якого порушено дисциплінарне провадження, повинен мати право на розгляд цього питання справедливим незалежним органом на змагальній основі. *Чинне законодавство не містить приписів, які б наділяли правом суддю подавати докази на спростування обвинувачення проти нього, а в разі незгоди з рішенням, - можливість оскаржити це рішення.*

Крім того, збільшилась кількість респондентів, які вважають, що більшість скарг на суддів є невмотивованими. При відсутності зрозумілих та об'єктивних критеріїв оцінки діяльності суддів це може суттєво впливати на незалежність суддів при здійсненні дисциплінарного провадження. Це питання тим більш є актуальним в світлі того, що у Вищій раді юстиції України – одному з органів, відповідальному за рішення про дисциплінарну відповідальність суддів, судді не становлять більшості. В той час як європейські стандарти закликають забезпечити участь у процесі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності такої незалежної установи, у складі якої судді мали б значне представництво, Вища рада юстиції, як видно, не відповідає згаданій вимозі і останній проект Закону України “Про судоустрій України” також не пропонує змін щодо усунення цього недоліку.

(дивись Результати, питання № 28, 29, 30, 31)

3. Професійна кар'єра судді

25. Обрання (призначення) на посади суддів та їх просування по службі повинно базуватися на об'єктивних критеріях з урахуванням кваліфікації, моральних якостей, здібностей та результатів професійної діяльності

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

26. Прозорість процедур добору кандидатів у судді та обрання (призначення) суддів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

27. Критерії для оцінювання суддів мають бути чітко визначені і не порушувати принципу індивідуальної незалежності суддів. Оцінка роботи судді ніяк не може залежати від суті рішень по справам, що знаходилися на розгляді у судді

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

28. Судді беззмінно перебувають на посаді до часу досягнення ними віку обов’язкового виходу на пенсію або до закінчення строку їхніх повноважень

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрози тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

За результатами попереднього опитування (2007 рік) найбільшої підтримки (68%) серед суддів отримала існуюча процедура, згідно якої професійний суддя спочатку призначається Президентом на 5 років з наступним обранням Верховною Радою України безстроково. За останній рік ця тенденція зросла ще на 8%, і вже 76 % опитаних суддів вважають існуючий механізм оптимальним

Водночас, різко знизилась з 10% до 4% кількість суддівських голосів, що підтримує порядок обрання суддів народом шляхом голосування на визначений термін з наступним переобранням.

Таким чином, за результатами опитування у 2007 та 2008 роках можна зробити висновок, що в існуючих соціально-політичних умовах чинна модель наділення суддів повноваженнями – є для них найбільш оптимальною.

При відповіді на запитання “Які фактори найбільш впливають на вирішення питання щодо першого призначення на посаду судді строком на 5 років?” було встановлено, що найбільший вплив на вирішення питання щодо першого призначення на посаду судді строком на 5 років мають три основні фактори, які передбачені законодавством:

- результати кваліфікаційного іспиту (67%);
- результати співбесіди на засіданні Вищої ради юстиції (49%);
- результати співбесіди на засіданні кваліфікаційної комісії суддів (37%).

Крім того було встановлено, що найменший вплив на призначення судді мають:

- майновий та соціальний статус кандидата (8%);
- політична позиція кандидата (2%).

Як негативні фактори, що впливають на незалежність суддів при формуванні суддівського корпусу можна розцінювати рекомендації від впливових осіб (19%) та рішення голови місцевого суду (14%).

Порівнюючи опитування 2007 та 2008 років, деяких значних змін зазнав лише один показник - результати кваліфікаційного іспиту (з 60% до 67%).

Таким чином, належна організація та діяльність системи кваліфікаційних комісій та Вищої ради юстиції (самих впливових факторів) дасть змогу забезпечити високий рівень незалежності суддів при вирішенні питань кадрового забезпечення судової влади.

При опрацюванні та порівнянні відповідей на запитання “Які посадові особи найбільш впливають на вирішення питання щодо першого призначення на посаду судді строком на 5 років?” було встановлено істотні зміни. Зокрема, якщо за результатами опитування 2007 року найвпливовішими фігурами були представники судового адміністрування (управління): голова місцевого суду (34%), голова апеляційного суду відповідного регіону (52%), то у 2008 році ця тенденція, на думку більшості суддів, змінилася. Так, на сьогодні найбільший вплив мають:

- члени Вищої ради юстиції (52%);
- члени кваліфікаційних комісій суддів (41%).

Водночас, зберігається і вплив голови апеляційного суду відповідного регіону. Проте, порівнюючи з минулим роком, цей вплив значно знизився (з 52% до 39%).

На думку експертів, таку тенденцію можна пояснити наступним. Перш за все, із середини 2007 року змінився порядок заміщення адміністративних посад у місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції. Адміністративні суддівські посади вийшли з під прямого політичного впливу виконавчої влади, та стали підпорядкованими органам суддівського самоврядування (Раді суддів України). Тим самим, було значно послаблено, якщо не розірвано, негативний ланцюг: виконавча влада голова суду суддя.

Водночас, перенесення вектору впливу на представників Вищої ради юстиції та членів кваліфікаційних комісій суддів матиме позитив для незалежності вітчизняних суддів лише при умові власної незалежності та політичної незаангажованості цих органів.

Крім того, варто звернути увагу, що за останній рік, на думку суддів, збільшився вплив при вирішенні цього питання з боку працівників Секретаріату Президента України (з 17% до 21%).

При вирішенні питання про обрання суддів безстроково, у порівнянні з 5-річним призначенням, найбільш впливові фактори мають дещо інші критерії. Зокрема, останнє опитування засвідчило, що кількість змінених рішень апеляційною та касаційною інстанціями (22%), а також результати співбесіди на засіданні Вищої кваліфікаційної комісії суддів мають майже однаково високий вплив (20%).

Протягом останнього року значно зменшився вплив, при вирішенні цього питання, голів місцевих судів (з 12% у 2007 році до 3% у 2008 році) та голів апеляційних судів (з 30% у 2007 році, до 9% у 2008 році).

Водночас, залишається достатньо високим і зростає політичний вплив при вирішенні цього питання. Так, позиція окремого народного депутата залишається істотним фактором (11%). Спостерігається значний вплив результатів співбесіди на засіданні відповідного комітету Верховної Ради України (19%), а також при обговоренні під час засідання Верховної Ради України (14%) .

На наш погляд, необмежений політичний вплив при безстроковому обранні суддів справляє істотний негативний вплив на їх незалежність.

При відповіді на запитання “Чи вважаєте Ви правильним, щоб заміщення

суддівських посад відбувалося на конкурсних засадах?” позиція суддівської спільноти протягом року істотно не змінилася, оскільки 58% у 2007 році та 61% у 2008 році суддів, яких обрано безстроково, підтримують конкурсні засади формування суддівського корпусу, а 42% у 2007 році та 39% у 2008 році заперечують проти цього. Водночас, дещо змінилася позиція суддів, призначених на посаду вперше на 5 років. Так, 46% у 2007 році та 64% у 2008 році підтримують конкурсні засади. В цілому суддівська спільнота підтримує необхідність запровадження конкурсних засад формування суддівського корпусу.

Опитування свідчить, що процес обрання суддів безстроково зазнає більш за все політичного та адміністративного впливу. Так, на думку суддів, вирішальний вплив на безстрокове обрання мають народні депутати України (22%) та члени відповідного комітету Верховної Ради України (18%). Дещо зменшився „рейтинг” при вирішенні цього питання у голови апеляційного суду відповідного регіону (з 39% у 2007 році до 14 % у 2008 році).

У 2008 році 18% (22% у 2007 році) опитаних суддів підтвердили факт існування неправомірного впливу під час процедури заміщення суддівської посади.

Такий високий показник свідчить про істотне порушення принципу незалежності суддів саме у процесі формування суддівського корпусу.

У 2008 році 7% (3% у 2007 році) опитаних суддів підтвердили свій моральний „борг” перед покровителями, які сприяли заміщенню суддівської посади; 20% не вважають себе зобов’язаними, а 73% - не заручалися такою підтримкою.

За останній рік, рівень довіри до Вищої ради юстиції серед суддів істотно не змінився. Переважна більшість суддів вважає, що Вища рада юстиції не є незалежним органом. Такої позиції дотримувались 44% суддів у 2007 році, такої ж думки 44% суддів у 2008 році. У незалежності Вищої ради юстиції сумнівається 43 - 40 % суддів.

Таким чином, за результатами проведених опитувань у 2007 та 2008 роках можна зробити певні висновки:

Протягом останнього року проявилася тенденція зменшення впливу на процеси формування суддівського корпусу представників судового адміністрування (управління). Водночас, цей вплив значною мірою перейшов до представників кваліфікаційних комісій суддів та Вищої ради юстиції. Проте, на відміну від кваліфікаційних комісій суддів, рівень довіри до незалежності Вищої ради юстиції залишається незначним.

Крім того, значною негативною рисою вітчизняного механізму формування суддівського корпусу залишається істотний політичний вплив на процедури заміщення суддівських посад.

(дивись Результати, питання № 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40)

4. Управління судами

29. Управління судами має знаходитися під контролем суддів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

30. Незалежність голови суду у виконанні його адміністративних функцій мусить бути захищеною так само, як і незалежність суддів у виконанні їх судових функцій

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

31. Голови судів повинні здійснювати свої адміністративні функції таким чином, щоб не зашкодити незалежності інших суддів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

За даними опитування можна з впевненістю констатувати, що призначення судді на керівну посаду значною мірою залежить від голів судів вищої інстанції (більше 40%), зокрема і Голови Верховного Суду України – 14%. За цим простежується тенденція створення централізованого суддівського управління на взірць виконавчої влади. У той же час судді місцевих судів мають мізерний вплив на вибір голови свого суду - всього 2% проти 6% у 2007 році, тобто участь суддів у виборі голови не тільки є незначною, але у 2008 році вона погіршилася у три рази. Зайняття керівної посади в суді залежить не тільки від керівників судів, а й посадових осіб інших органів влади і навіть політичних та бізнесових

кіл. Насторожує те, що навіть органи суддівського самоврядування в прийнятих ними рішеннях стосовно порядку призначення суддів на адміністративні посади в судах та підготовлених ними проектах законів передбачають збереження впливу керівництва судів вищих ланок на призначення голів судів та їх заступників у суди нижчих ланок.

Управління судом у широкому його розумінні здійснюється по багатьом напрямкам, тому не можна однозначно стверджувати про неправомірність впливу з певного питання органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Разом з тим відносно низькою є участь зборів суддів, як головного елемента суддівського самоврядування - всього 14% проти 25% у 2007 році. Ці дані вказують на суттєве зменшення ролі зборів суддів у вирішенні питань внутрішньої діяльності суду, що не відповідає конституційному призначенню органів суддівського самоврядування. Саме збори суддів мають бути основною управлінською структурою і вирішувати всі питання внутрішньої діяльності суду та ті, які стосуються суддів. Не повинні впливати на процес управління судом керівники судів вищої ланки, їх управлінські повноваження не поширюються на інші суди. Це також суперечить принципу самостійності та незалежності суду.

Стосовно періодичності проведення зборів дати якусь конкретну рекомендацію неможливо. Це залежить від певних чинників і в кожному суді необхідність їх проведення повинні визначати самі судді, виходячи із розумності та оптимальності строків їх проведення, наявності та значимості питань, що підлягають розгляду.

Перелік питань, що розглядаються на зборах суддів досить широкий. Окремі з них не відносяться до внутрішньої діяльності суду, зокрема, питання судочинства. Це зумовлено відсутністю в законі орієнтовного переліку питань, які можуть розглядатися зборами суддів, невизначеністю сфери внутрішньої діяльності. *Необхідно в законі встановити чіткіше компетенцію зборів суддів, а також скоригувати завдання органів суддівського самоврядування, зокрема, щодо погодження призначення суддів на посади в судах загальної юрисдикції.*

Голова суду при здійсненні своїх управлінських функцій також має бути незалежним, що не виключає контролю за здійсненням ним адміністративних повноважень. Згідно відповідей суддів, які працюють на адміністративних посадах в судах, голова суду є незалежним лише на 66%. Ці дані повинні викликати багато питань у органів суддівського самоврядування.

Результати опитування вказують на значні контрольні повноваження голови (заступників голови) суду та голів судів вищої інстанції. Суддя, який виконує управлінські функції, може здійснювати контроль в межах цих функцій. Голова суду вищої інстанції не може контролювати ні управлінські дії голови, ні діяльність суддів в судах нижчої ланки. Це суперечить принципу самостійності і незалежності суду. Здійснення надмірного і не властивого голові суду контролю

негативно позначатиметься на виконанні ним основної функції судді – правосуддя, яке у відповідності з принципом рівності суддів він має здійснювати нарівні з іншими суддями. Управлінські повноваження керівництва суду обмежуються питаннями адміністрування і не поширюються на судочинство. Тому з наведеного переліку питань лише щодо двох останніх стосовно суддів голова суду може здійснювати контроль.

(дивись Результати, питання № 41, 44, 45, 46, 47, 48, 49,)

5. Навчання суддів

32. Навчання суддів має знаходитися під контролем суддів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Функціонування Академії суддів України в деякій мірі здійснюється під контролем Ради суддів України. Але пряме підпорядкування Академії Державній судовій адміністрації України, яка в свою чергу є центральним органом виконавчої влади, може викликати відповідні сумніви щодо дотримання стандартів незалежності суддів (ситуація у порівнянні з 2007 роком не змінилася).

33. Держава повинна забезпечити на безоплатних умовах професійну підготовку суддів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Вкрай недостатній рівень фінансування судової системи відповідно відбивається також і на державному фінансуванні професійної підготовки суддів. Однак треба відмітити, що у 2008 році було збільшено фінансування для розбудови Академії суддів України.

34. Судді мають право вступати до професійних організацій та мають право на свободу вираження поглядів

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Формальна ситуація з реалізацією цього міжнародного стандарту незалежності суддів на національному рівні позитивна. Діють органи суддівського самоврядування (ради суддів), створені та функціонують громадські об'єднання суддів (Всеукраїнська незалежна суддівська асоціація та Судова Асоціація України “Фундація сприяння правосуддю”). Більшість опитаних суддів вважає Раду суддів України незалежним (62% у 2008 році, 58% - 2007 рік) та частково незалежним (2008 рік - 31%, 2007 рік - 33%) органом.

Рада суддів України за останній рік активізувала свою діяльність у напрямку захисту незалежності суддів, хоча ця позитивна тенденція викликає різке незадоволення окремих високопосадовців.

(дивись Результати, питання № 43)

35. Для гарантії безпеки суддів мають бути вжиті всі належні заходи.

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

10% (2007 рік - 17%) суддів відповіли в опитувальних анкетах, що серед форм впливу на суддів використовуються погрози щодо фізичної розправи над суддею та його родичами. При цьому у 2008 році були інциденти неправомірного “посилення охорони суддів” зі сторони різних правоохоронних структур. Це здійснювалося без наявності відповідних звернень зі сторони суддів чи керівників судів. Практично це виглядало не захистом суддів, а навпаки, спробами впливати на них.

(дивись Результати, питання № 10)

36. Суддя повинен утримуватися від будь-яких дій чи проявів, що можуть підставити під сумнів його неупередженість та незалежність

Оцінка:

1. Загрози незалежності суддів не існує	2. Існують окремі проблеми із забезпеченням незалежності суддів	3. Існують загрозові тенденції порушень незалежності суддів	4. Існує постійна загроза незалежності суддів	5. Незалежність суддів практично руйнується
---	---	---	---	---

Зміцнення незалежності суддів не повинно приводити до всевладності суддів та їх корпоративної замкнутості. Судова система повинна знаходитися під пильним громадським контролем. Замовні судові рішення, рейдерство, факти корупційних діянь суддів, що останнім часом активно обговорюються в суспільстві, можуть поставити під загрозу незалежність суддів і, тим самим, саме існування правосуддя.

У представлених відповідях респондентів (питання 57) можна побачити окремі загрозові тенденції щодо нехтування суддями діючого законодавства, поширення корпоративної замкнутості суддів та рейдерства.

Органи суддівського самоврядування повинні здійснювати цілеспрямовані кроки щодо покращення доброчесності суддів.

(дивись Результати, питання № 57)

6. Результати опитування суддів, прокурорів та адвокатів

Респонденти:

1. Судді місцевих та апеляційних судів із 8 регіонів України (Київська, Донецька, Чернівецька, Запорізька, Закарпатська, Вінницька, Кіровоградська та Херсонська області). Направлено опитувальних анкет – 1200, отримано та опрацьовано – 1072 анкети (14 % від загальної кількості суддів).

Всього опитаних суддів – 1072 (100 %), з них:

- суддів місцевих судів – 783 (73 %);
- суддів апеляційних судів – 289 (27 %);
- суддів, які працюють на посаді судді до 5 років – 257 (24 %);
- суддів, які працюють на посаді судді з 5 до 10 років – 236 (22 %);
- суддів, які працюють на посаді судді з 10 до 20 років – 407 (38 %);
- суддів, які працюють на посаді судді більше 20 років – 172 (16 %);
- суддів, які працюють на адміністративних посадах в судах – 225 (21%);
- суддів, які є членами рад суддів – 96 (9 %);
- жінок – 440 (41 %);
- чоловіків – 632 (59 %).

2. Прокурори обласного та районного рівня з 8 регіонів України (Київська, Донецька, Чернівецька, Запорізька, Закарпатська, Вінницька, Кіровоградська та Херсонська області). Направлено опитувальних анкет – 700, отримано та опрацьовано – 630 анкет.

3. Адвокати з 8 регіонів України (Київська, Донецька, Чернівецька, Запорізька, Закарпатська, Вінницька, Кіровоградська та Херсонська області). Направлено опитувальних анкет – 700, отримано та опрацьовано – 590 анкет.

Респондентам - суддям всього було поставлено 63 питання, з них 5, - що стосувалися: рівня судової інстанції, професійного стажу, адміністративної посади та членства в органах суддівського самоврядування, а також статі. Узагальнена інформація представлена в характеристиці респондентів.

Респондентам – прокурорам та адвокатам буди поставлені такі ж питання, що і суддям, але тільки ті, що безпосередньо відносяться до процесуальної незалежності суддів та загальної оцінки стану незалежності суддів.

Дані, що наведені в таблицях та діаграмах, представлені у відсотках від загальної кількості опитаних респондентів.

1. Чи на достатньому рівні закріплені гарантії незалежності суддів в ...?

Судді

		Так		Ні	
		2007	2008	2007	2008
1.	Конституція України	62	64	38	36
2.	Закон України «Про судоустрій України»	41	42	59	58
3.	Закон України «Про статус суддів»	47	39	53	61
4.	Закон України «Про Вищу раду юстиції»	21	21	79	79
5.	Закон України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України»	31	31	69	69
6.	Процесуальне законодавство	20	25	80	75

2. Рівень поваги до незалежності суддів та дотримання її державними посадовцями та представниками суспільства

2.1. Чи поважає незалежність суддів та дотримується її Президент України?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	11	11	31	33	13	25
Ні	50	55	33	18	65	43
Частково	39	34	36	49	22	32

2.2. Чи поважає незалежність суддів та дотримується її Голова Верховної Ради України?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	14	34	34	45	15	28
Ні	40	21	13	11	42	20
Частково	46	45	53	44	43	52

2.3. Чи поважає незалежність суддів та дотримується її Прем'єр-міністр України?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	11	15	35	32	25	21
Ні	46	42	19	20	44	29
Частково	43	43	46	48	31	50

2.4. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її народні депутати України?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	3	9	12	19	3	7
Ні	63	57	34	29	54	45
Частково	34	34	54	52	43	48

2.5. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її урядовці?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	7	10	24	22	3	14
Ні	53	49	22	16	53	44
Частково	40	41	54	62	44	42

2.6. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її керівники судів?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	53	61	44	52	15	39
Ні	11	9	13	11	44	24
Частково	36	30	43	37	41	37

2.7. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її судді?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	74	78	55	63	17	56
Ні	4	2	8	7	36	11
Частково	22	20	37	30	47	33

2.8. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її члени Вищої ради юстиції?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	26	29	43	53	19	52
Ні	30	25	12	6	29	14
Частково	44	46	45	41	52	34

2.9. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її представники місцевих державних адміністрацій?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	22	18	34	37	14	3
Ні	30	31	14	7	38	46
Частково	48	51	52	56	48	61

2.10. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її представники органів місцевого самоврядування?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	22	20	35	40	15	1
Ні	28	25	10	6	29	42
Частково	50	55	55	54	56	57

2.11. Чи вважають незалежність суддів та дотримуються її представники великого бізнесу?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	6	7	18	19	4	7
Ні	47	56	43	37	70	39
Частково	47	37	39	44	26	54

2.12. Чи вважають незалежність суддів та дотримуються її підприємці?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	12	13	23	27	12	16
Ні	28	36	18	19	33	27
Частково	60	51	59	54	55	57

2.13. Чи вважають незалежність суддів та дотримуються її представники громадських організацій?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	17	17	42	43	22	23
Ні	25	30	10	8	28	25
Частково	58	53	48	49	50	52

2.14. Чи вважають незалежність суддів та дотримуються її прокурори?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	24	29	77	80	12	25
Ні	24	18	3	2	40	34
Частково	52	53	20	18	48	41

2.15. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її адвокати?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	30	34	48	50	47	68
Ні	11	10	10	6	17	11
Частково	59	56	42	44	36	21

2.16. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її журналісти?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	10	8	25	32	22	42
Ні	40	45	19	18	28	10
Частково	50	47	56	50	50	48

2.17. Чи поважають незалежність суддів та дотримуються її громадяни?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Так	12	8	33	33	18	34
Ні	20	45	14	16	26	21
Частково	68	47	53	51	56	45

3.1. Чи сприяє діяльність виконавчої влади утвердженню незалежності суддів?

Судді

	Так	Частково	Ні	Взагалі не сприяє
2007 рік	4	35	35	26
2008 рік	4	35	34	27

3.2. Чи сприяє діяльність законодавчої влади утвердженню незалежності суддів?

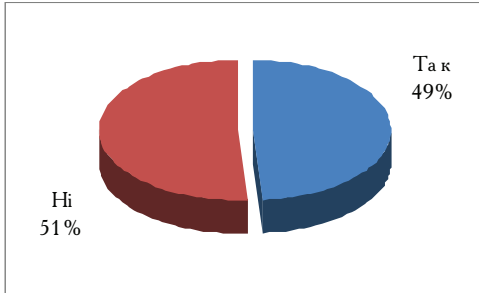
Судді

	Так	Частково	Ні	Взагалі не сприяє
2007 рік	5	48	32	15
2008 рік	7	43	28	22

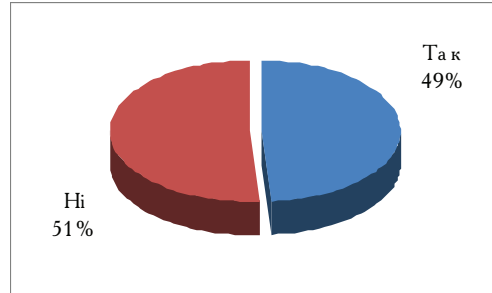
4.1. Чи є достатніми повноваження суддів для виконання суддівських функцій?

Судді

2007 рік

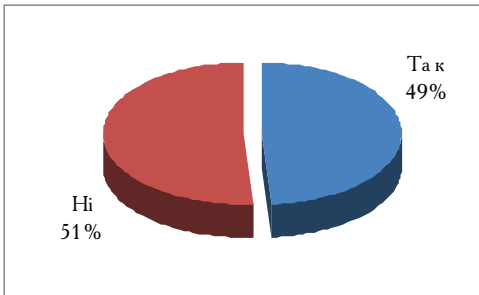
2008 рік

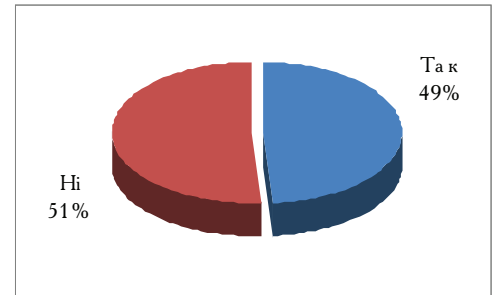
4.2. Чи є достатніми повноваження суддів для обстоювання авторитету суддів та поваги до суду?

Судді

2007 рік

2008 рік

5. Рівень самостійності судової влади та незалежності суддів на різних етапах розвитку української держави

Судді

	до 1991 року	1991-1996 роки	1996-2002 роки	2002-2004 роки	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Незадовільний	48	42	39	39	47	49	51	51
Задовільний	35	44	49	49	43	41	38	37
Достатній	17	14	12	12	10	10	11	12

Опитування у 2008 році

Опитування у 2007 році

Прокурори

	до 1991 року	1991-1996 роки	1996-2002 роки	2002-2004 роки	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Незадовільний	29	29	25	22	26	26	28	29
Задовільний	41	50	55	56	44	41	38	37
Достатній	30	21	20	22	30	33	34	34

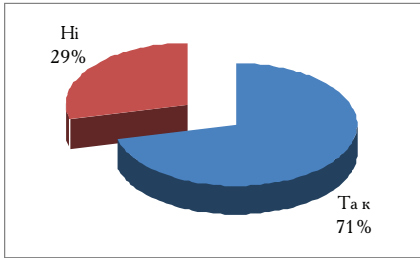
Адвокати

	до 1991 року	1991-1996 роки	1996-2002 роки	2002-2004 роки	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Незадовільний	40	39	28	29	34	35	36	35
Задовільний	45	47	64	64	50	47	46	49
Достатній	15	14	8	7	16	18	18	16

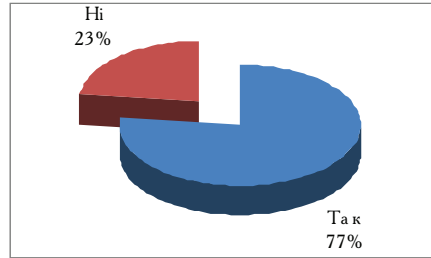
6. Чи відомі Вам факти намагання вплинути на позицію суду під час розгляду судових справ?

Судді

2007 рік

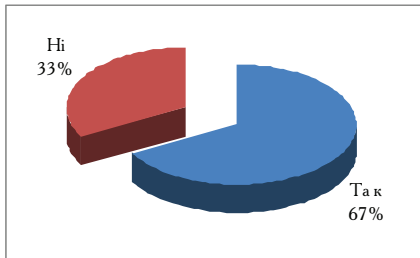

2008 рік

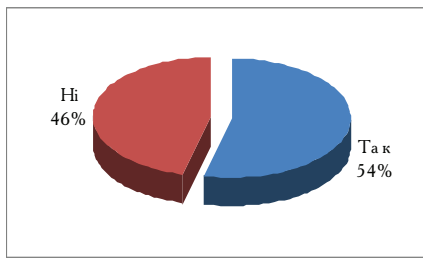

Прокурори

2007 рік

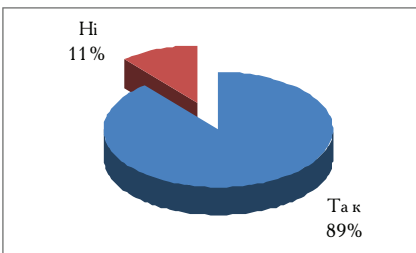

2008 рік

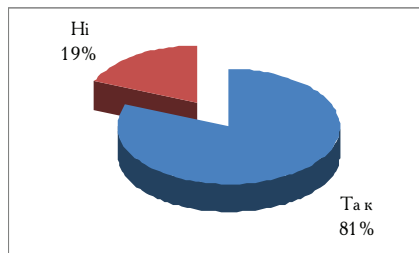

Адвокати

2007 рік

2008 рік

7. Які особи, з наведених нижче, намагаються неправомірно впливати на позицію суду під час розгляду судових справ?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	прокурори	33	31	3	3	59	51
2.	адвокати	23	30	62	58	36	26
3.	сторони по справі та їх представники	48	55	69	58	77	53
4.	представники місцевих органів влади	27	27	23	16	45	48
5.	голова суду (заступники), в якому розглядається судова справа	11	9	41	31	56	54
6.	керівники та судді судів вищої інстанції	13	10	40	37	62	52
7.	представники засобів масової інформації	28	41	12	12	21	19
8.	політичні партії	29	34	20	22	30	33
9.	громадські організації	14	20	10	6	12	14
10.	учасники мітингів та пікетувань	35	41	14	11	23	16
11.	народні депутати України	39	40	43	40	54	61
12.	депутати місцевих рад	15	13	17	16	29	29
13.	представники Секретаріату Президента України	9	17	23	20	35	36
14.	представники урядових структур	13	12	21	18	29	35
15.	члени Вищої ради юстиції	11	10	19	11	22	28

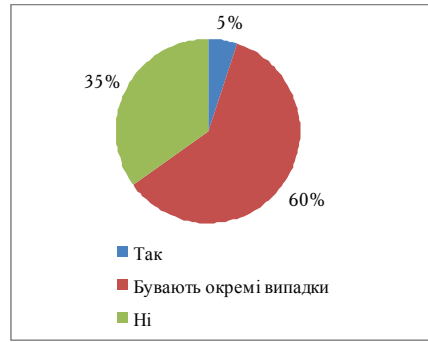
8. Чи намагаються представники обвинувачення (прокурори) та захисту (адвокати) неправомірно впливати на суд під час судового розгляду кримінальних справ?

Судді

2007 рік

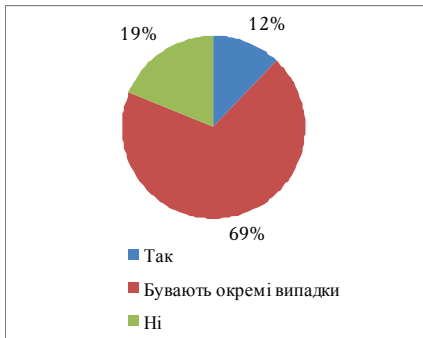
2008 рік

9. Чи намагаються представники обвинувачення (прокурори) та захисту (адвокати) неправомірно впливати на суд під час судового розгляду цивільних, господарських та адміністративних справ?

Судді

2007 рік

2008 рік

10. Які форми впливу на суддю, з наведених нижче, використовуються?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	Підкуп	28	26	69	70	84	69
2.	Дружні поради	28	25	38	33	51	46

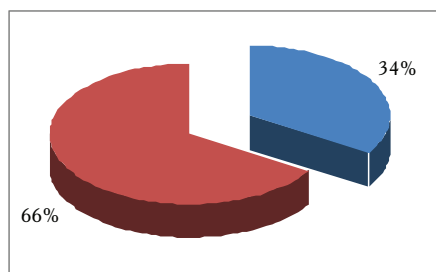
Моніторинг незалежності суддів в Україні

3.	Залякування щодо розголошення негативної інформації про суддю та його родичів	3	7	6	7	11	6
4.	Погрози щодо фізичної розправи над суддею та його родичами	17	10	5	4	6	8
5.	Допомога у вирішенні особистих проблем судді та його родичів	14	11	42	42	48	24
6.	Допомога у вирішенні питань кар'єрного росту судді	4	7	31	25	50	18
7.	Спонсорська допомога суду	14	14	50	44	44	27
8.	Погрози ускладнити професійну кар'єру	49	47	19	13	41	34
9.	Погрози ініціювання звільнення чи притягнення до дисциплінарної відповідальності	54	60	19	13	39	30

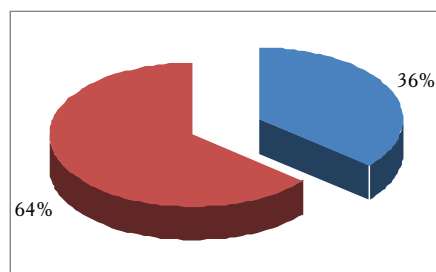
11. Чи впливає на незалежність суддів існуюча практика розподілу справ між суддями головою (заступником голови) суду?

Судді

2007 рік

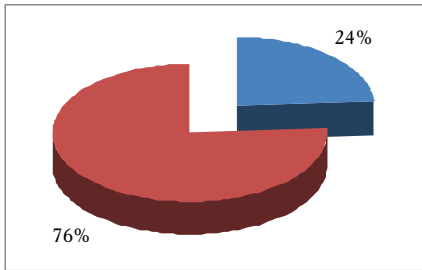

2008 рік

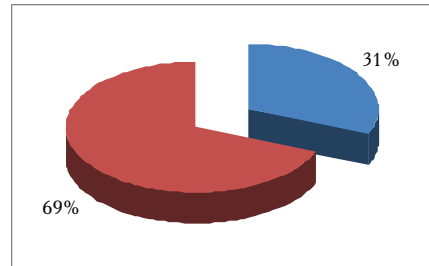

Судді місцевих судів

2007 рік

2008 рік

12. Які критерії щодо розподілу судових справ між судьями застосовуються?

Судді

		2007 рік	2008 рік
1.	Справи розподіляються по черзі у порядку їх надходження	55	64
2.	Відповідно до визначеної в суді спеціалізації	26	20
3.	Згідно рівня професійної кваліфікації суддів	23	18
4.	Враховується особиста думка суддів	4	3
5.	Індивідуальне рішення голови (заступника голови) суду	38	29
6.	Враховується думка сторін по справі	2	1
7.	Враховуються думки керівників судів вищого рівня	1	1
8.	Враховуються думки осіб, що не мають відношення до судової системи	1	1
9.	Механізм розподілу справ визначається в кожному суді зборами суддів	5	6

13. Представники яких установ чи які посадові особи звертаються до суддів з проханнями (намаганнями) надати інформацію щодо справ, які знаходяться в провадженні ?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	прокурори	51	52	30	24	60	57

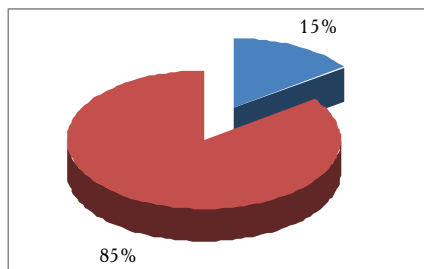
Моніторинг незалежності суддів в Україні

2.	адвокати	32	37	54	50	63	36
3.	сторони по справі та їх представники	48	53	54	53	66	55
4.	представники місцевих органів влади	11	13	20	15	28	34
5.	голова суду, в якому розглядається справа	15	16	30	28	58	47
6.	члени рад суддів	10	12	12	9	22	18
7.	члени кваліфікаційних комісій	5	9	11	9	21	22
8.	члени Вищої ради юстиції	8	7	13	8	18	14
9.	керівники та судді судів вищої інстанції	19	14	23	24	54	36
10.	представники засобів масової інформації	18	22	21	20	21	15
11.	політичні партії	6	7	14	15	12	21
12.	громадські організації	5	7	12	8	8	11
13.	народні депутати України	19	22	36	29	28	35
14.	представники Секретаріату Президента України	7	8	17	15	21	27
15.	представники урядових структур	5	7	14	15	21	30

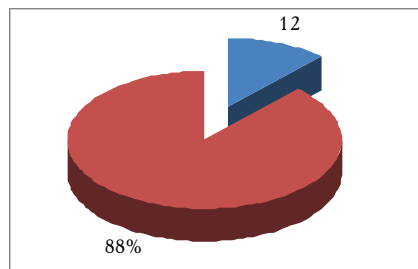
14. Чи відомі Вам приклади відсторонення суддів від провадження у справі без поважних причин?

Судді

2007 рік

2008 рік

15. Які фактори заважають ефективно застосовувати існуючі норми Кримінального кодексу України (ст. 376) та Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 185-3, 185-6) для захисту суддів від зовнішнього тиску?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	Відсутність у суддів права порушувати кримінальну справу та ініціювати адміністративне провадження	34	26	11	6	31	41
2.	Відсутність у суддів права призначати адміністративні стягнення у вигляді штрафу або адміністративного арешту особі за неповагу до суду в її присутності під час судового засідання	54	56	17	18	16	29
3.	Відсутність реагування прокуратури на факти неправомірного впливу на суддів	28	24	13	8	50	33
4.	Недосконалість норм матеріального та процесуального права	74	69	76	69	77	55

16. На якому рівні держава забезпечує Ваш суд матеріально-технічними засобами

Судді

	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%	Не володію інформацією
2007 рік	39	13	9	2	1	1	1	34
2008 рік	40	16	7	5	2	1	1	28

Судді, які працюють на адміністративних посадах в судах

	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%	Не володію інформацією
2007 рік	40	15	13	2	3	2	0	25
2008 рік	30	25	16	5	2	0	2	20

17. Наскільки представники судової влади (Рада суддів України, керівництво Верховного Суду України) впливають на формування бюджету судової влади?

Судді

2007 рік

2008 рік

18. Які фактори перешкоджають суддям розглядати судові справи у розумні строки?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	Недостатня кількість залів судових засідань	45	60	40	40	58	73
2.	Відсутність у кожного судді робочого кабінету	17	14	10	7	35	19
3.	Недостатній штат суддів	47	51	53	49	58	74
4.	Недостатній штат допоміжного персоналу	34	35	19	17	22	25
5.	Недостатньо комп'ютерної та копіювальної техніки	49	47	22	16	44	24
6.	Проблеми із забезпеченням засобами діловодства та зв'язку	35	29	23	14	36	30
7.	Низьке інформаційне забезпечення суддів	48	35	21	17	46	33

19. Наскільки представники судової влади (Рада суддів України, керівництво Верховного Суду України) мають можливості контролювати використання коштів Державного бюджету, виділені для утримання судової системи?

Судді

2007 рік

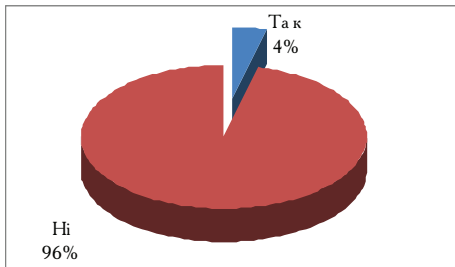
2008 рік

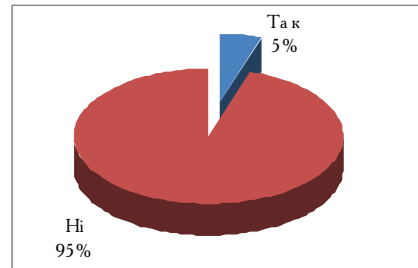
20. Чи забезпечується принцип рівності у фінансуванні судів у порівнянні з фінансуванням відповідного рівня органів виконавчої влади та місцевого самоврядування?

Судді

2007 рік

2008 рік

21. З рівнем заробітної плати яких осіб можна порівняти заробітну плату суддів місцевих судів? Суддя отримує як ... ?

Судді

	Менше		Приблизно стільки ж		Більше	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Прокурор району	38	49	51	47	11	4

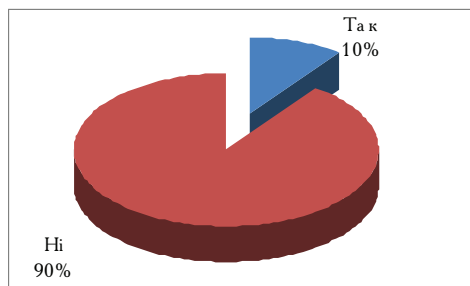
Моніторинг незалежності суддів в Україні

Голова районної державної адміністрації	76	79	21	19	3	2
Начальник податкової адміністрації району	79	80	17	18	4	2
Начальник районного відділу внутрішніх справ	44	59	43	35	13	6
Провідний адвокат в районі	76	79	21	19	3	2

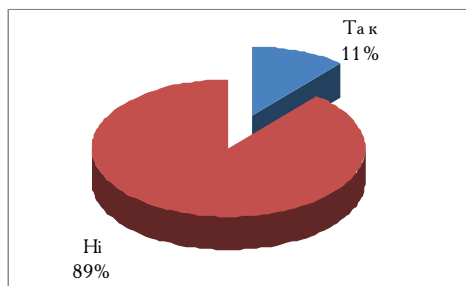
22. Чи дозволяє існуючий рівень оплати праці судді бути незалежним при здійсненні правосуддя?

Судді

2007 рік

2008 рік

23. З яких джерел фактично здійснюється фінансування матеріально-технічних потреб суду?

Судді

	2007	2008
Державний бюджет	85	83
Місцеві бюджети	2	7
Добровільні пожертви	3	3
Спонсорська допомога	10	8

24. Хто визначає фінансові потреби суду на бюджетний рік?

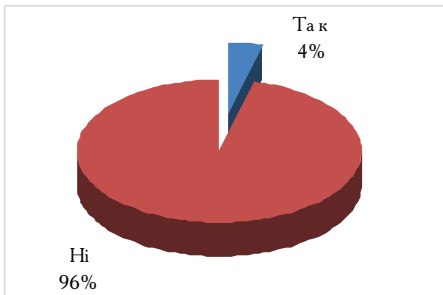
Судді

		2007	2008
1.	Голова суду	29	27
2.	Збори суддів	4	6
3.	Територіальне управління ДСА	49	56
4.	Рада суддів регіону	4	3
5.	Голова суду вищої інстанції	2	0
6.	Рада суддів України	3	2
7.	Державна судова адміністрація України	32	28
8.	Міністерство фінансів України	9	10
9.	Кабінет Міністрів України	12	13

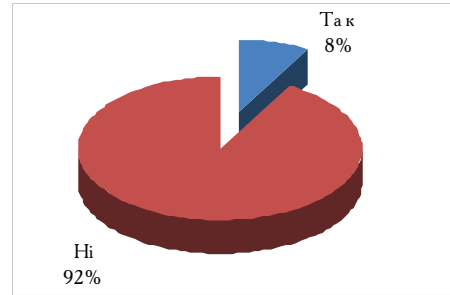
25. Чи має можливість голова відповідного суду та відповідна рада суддів відстоювати свої фінансові пропозиції на всіх етапах затвердження Державного бюджету?

Судді

2007 рік

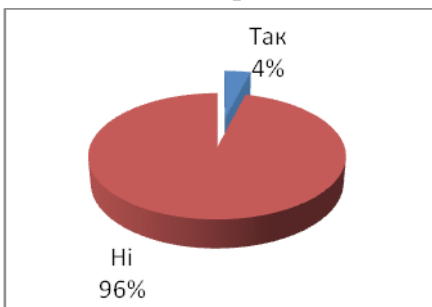

2008 рік

Судді, які працюють на адміністративних посадах в судах

2007 рік

2008 рік

26. Кошти з Державного бюджету поступають до суду?

Судді

	2007	2008
Своєчасно	61	80
Із затримкою на один місяць	12	6
Із затримкою на один квартал	10	4
Із затримкою на півроку	17	10
В повному обсязі	2	11
Частково (до 50 %)	79	63
Частково (до 80 %)	19	26

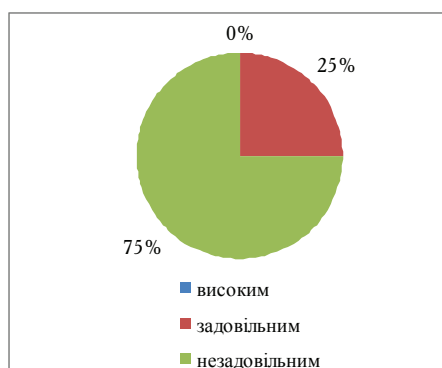
27. Яким є рівень соціальної захищеності суддів?

Судді

2007 рік

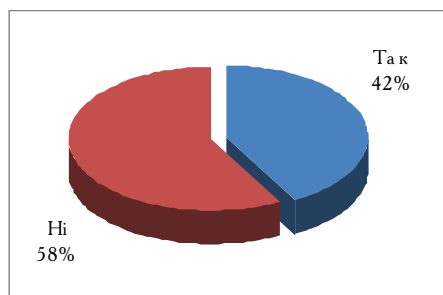
2008 рік

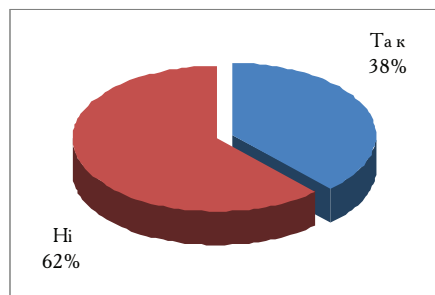
28. Чи є достатньо формалізованими та зрозумілими існуючі підстави для дисциплінарної відповідальності суддів?

Судді

2007 рік

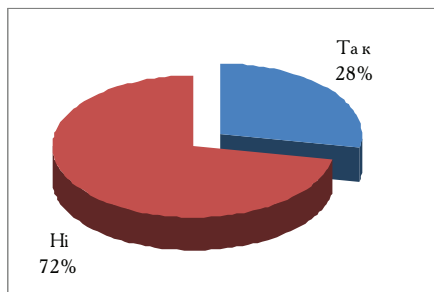
2008 рік

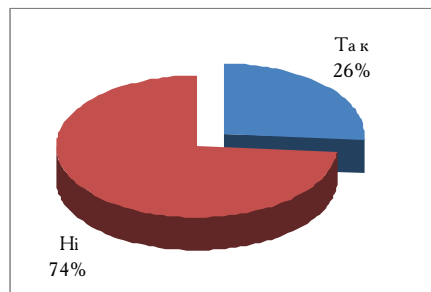
29. Чи є зрозумілою підстава “порушення присяги” для звільнення суддів з посади?

Судді

2007 рік

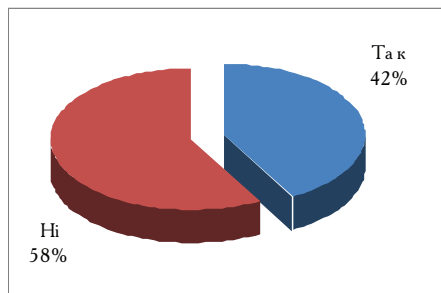
2008 рік

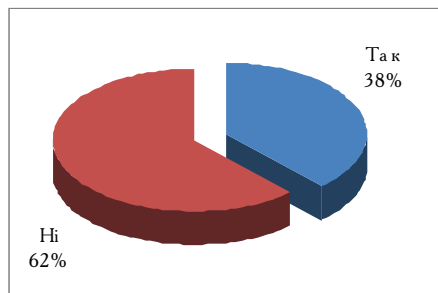
30. Чи дотримані стандарти незалежності суддів (справедливий розгляд незалежним органом; змагальність; право на представництво інтересів та захисника; право на опитування свідків; право відповіді на обвинувачення; право на оскарження) в існуючій процедурі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності?

Судді

2007 рік

2008 рік

31. Які фактори з наведених нижче загрожують незалежності суддів при здійсненні дисциплінарного провадження?

Судді

	2007 рік	2008 рік
Більшість скарг на суддів є невмотивованими	65	72
Скарги на суддів дуже часто є замовними	61	64
В складі Вищої ради юстиції судді представлені недостатньо	50	49

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Діяльність Вищої ради юстиції заполітизована	43	38
Члени Вищої ради юстиції одночасно ініціюють дисциплінарне провадження, проводять розслідування та приймають рішення	36	32
Існуюча процедура дисциплінарного провадження не носить змагального характеру	40	38
Відсутні зрозумілі та об'єктивні критерії оцінки діяльності суддів	56	60
Представники політичних сил втручаються в діяльність кваліфікаційних комісій та Вищої ради юстиції	42	38
Представники бізнесу втручаються в діяльність кваліфікаційних комісій та Вищої ради юстиції	12	19
Рішення Верховної Ради України щодо звільнення суддів дуже часто ґрунтуються на політичних мотивах	49	43
Відсутність критеріїв “порушення присяги”	54	54
Відсутність законодавчої норми щодо можливостей судового оскарження рішень Вищої ради юстиції України з питань дисциплінарних санкцій	49	41
Відсутність законодавчої норми щодо можливостей судового оскарження рішень Президента України та Верховної Ради України з питань звільнення судді	49	42

32. Який порядок заміщення суддівських посад: призначення чи обрання є більш ефективним з точки зору дотримання принципу незалежності суддів?

		Судді		Прокурори		Адвокати	
		2007	2008	2007	2008	2007	2008
1.	Існуюча процедура (призначення Президентом на 5 років з наступним обранням Верховною Радою України безстроково)	68	76	20	23	4	51

Моніторинг незалежності суддів в Україні

2.	Призначення Президентом України чи обрання Верховною Радою України на визначений термін з наступним перепризначенням та переобранням	4	5	28	27	35	15
3.	Призначення Президентом України чи обрання Верховною Радою України відразу безстроково	18	15	3	5	0	1
4.	Обрання народом шляхом голосування на визначений термін з наступним переобранням	10	5	49	43	61	33

33. Які фактори найбільш впливають на вирішення питання щодо першого призначення на посаду судді строком на 5 років?

Судді

	2007	2008
Результати кваліфікаційного іспиту	60	67
Результати співбесіди на засіданні кваліфікаційної комісії суддів	34	37
Рекомендації від впливових осіб	16	19
Рішення голови місцевого суду	17	14
Попередній стаж роботи	26	27
Майновий та соціальний статус кандидата	4	8
Результати співбесіди на засіданні Вищої ради юстиції	44	49
Політична позиція кандидата	2	2

34. Які посадові особи найбільш впливають на вирішення питання щодо першого призначення на посаду судді строком на 5 років?

Судді

	2007	2008
голова місцевого суду	34	28
голова апеляційного суду відповідного регіону	52	39
члени ради суддів відповідного регіону	10	7

Моніторинг незалежності суддів в Україні

начальник територіального управління ДСА	21	19
працівники територіального управління ДСА	1	2
члени кваліфікаційної комісії суддів	27	41
члени Вищої ради юстиції	47	52
працівники Секретаріату Президента України	17	21
народні депутати України	8	8
представники політичних кіл	0	0
Президент України	15	18

35. Які фактори найбільш впливають на вирішення питання щодо обрання на посаду судді безстроково?

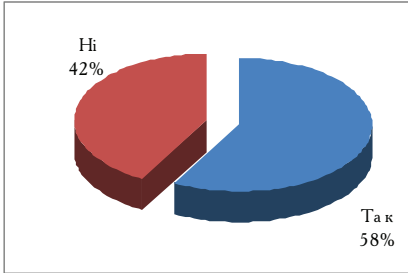
Судді

	2007 рік	2008 рік
Кількість змінених рішень апеляційною та касаційною інстанціями	40	22
Результати співбесіди на засіданні Вищої кваліфікаційної комісії суддів	36	20
Рекомендації від впливових осіб	5	3
Рішення голови місцевого суду	12	3
Рішення голови апеляційного суду відповідного регіону	30	9
Позиції окремих народних депутатів	25	11
Результати співбесіди на засіданні відповідного комітету Верховної Ради України	40	19
Обговорення під час засідання Верховної Ради України	29	14
Політична позиція кандидата	4	1

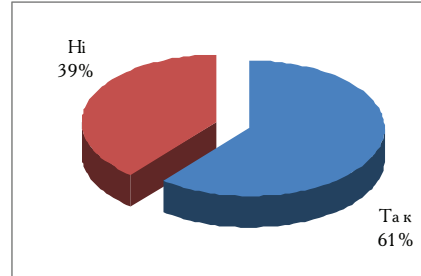
36. Чи вважаєте Ви правильним, щоб заміщення суддівських посад відбувалося на конкурсних засадах?

Судді

2007 рік

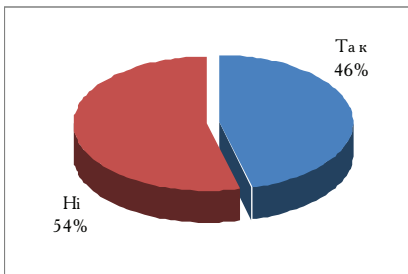

2008 рік

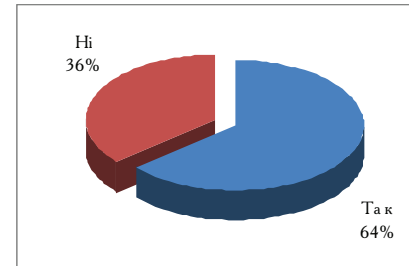

Судді, які працюють до 5 років

2007 рік

2008 рік

37. Які посадові особи найбільш впливають на вирішення питання щодо обрання на посаду судді безстроково?

Судді

	2007	2008
Голова місцевого суду	17	7
Голова апеляційного суду відповідного регіону	39	14
Члени ради суддів відповідного регіону	7	3
Голова Верховного Суду України	12	5
Голови вищих спеціалізованих судів	2	1
Начальник територіального управління ДСА	9	3
Працівники територіального управління ДСА	1	1
Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів	32	14
Члени Вищої ради юстиції	17	9

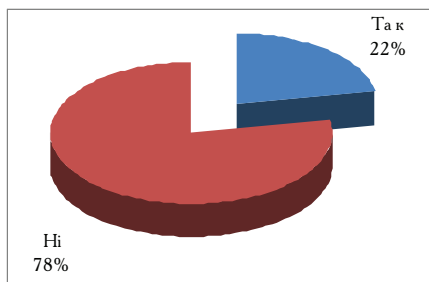
Моніторинг незалежності суддів в Україні

Члени відповідного комітету Верховної Ради України	44	18
Народні депутати України	48	22
Представники політичних кіл	15	6

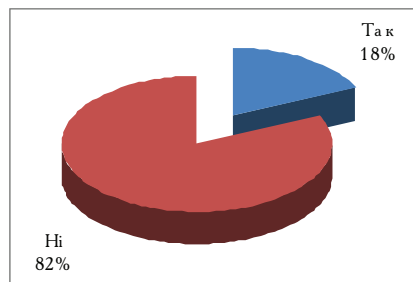
38. Чи стикалися Ви з неправомірним впливом (політичний тиск, корупційні дії тощо) під час процедури обрання (призначення) на посаду судді?

Судді

2007 рік

2008 рік

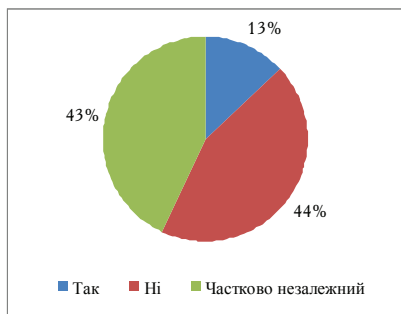
39. Чи вважаєте Ви себе зобов'язаним тим особам, які надавали Вам підтримку під час процедури обрання (призначення) на посаду судді?

Судді

	2007 рік	2008 рік
Так	3	7
Ні	20	20
Про таку підтримку мені невідомо	77	73

40. Чи вважаєте Ви незалежним органом Вищу раду юстиції?

2007 рік

2008 рік

41. Які посадові особи найбільш впливають на вирішення питання щодо призначення судді на керівну посаду в суді (голова, заступник голови суду, голова судової палати)?

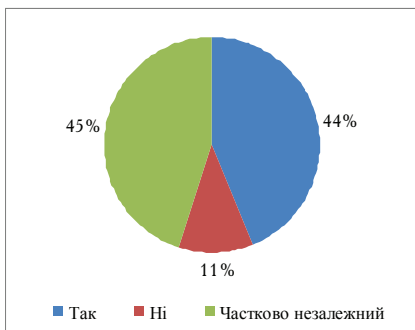
Судді

	2007	2008
судді місцевого суду	6	2
голова суду вищої інстанції	58	25
члени ради суддів відповідного регіону	16	10
Голова Верховного Суду України	28	14
члени Ради суддів України	15	12
голови вищих спеціалізованих судів	5	2
начальник територіального управління ДСА	8	5
члени Вищої ради юстиції	6	4
члени відповідного комітету Верховної Ради України	4	3
народні депутати України	5	4
працівники Секретаріату Президента України	13	4
Президент України	15	3
представники політичних та бізнесових кіл	4	3

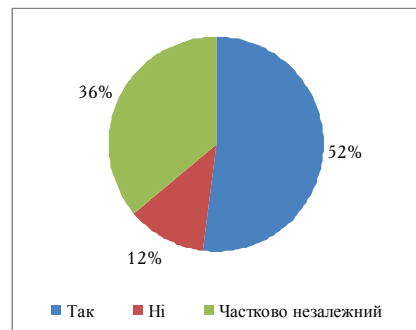
42. Чи вважаєте Ви незалежним органом Вищу кваліфікаційну комісію суддів?

Судді

2007 рік

2008 рік

43. Чи вважаєте Ви незалежним органом Раду суддів України?

Судді

2007 рік

2008 рік

44. Які органи та посадові особи впливають на процес управління судом, в якому Ви працюєте?

Судді

	2007	2008
голова суду	65	34
заступник (заступники) голови суду	19	15
збори суддів	25	14
голова (заступники голови) судів вищої інстанції	16	7
відповідна рада суддів	11	7
територіальне управління ДСА	11	6
Рада суддів України	8	4
Державна судова адміністрація України	6	2
органи виконавчої влади	1	0
Органи місцевого самоврядування	2	1

45. Як часто проходять збори суддів у суді, в якому Ви працюєте? Один раз на ...

Судді

	тиждень	місяць	квартал	півроку	рік
2007 рік	29	34	22	12	3
2008 рік	11	11	9	4	1

46. Які питання розглядаються на зборах суддів у Вашому суді?

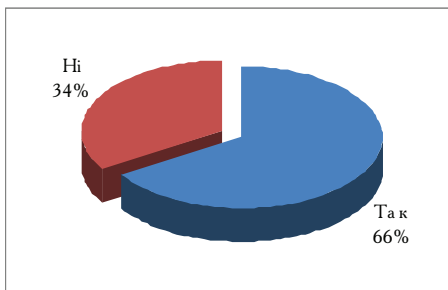
Судді

	2007	2008
Обговорення кандидатур суддів для їх обрання (призначення) на керівні посади (голова суду, заступники голови, голови судових палат)	14	5
Обговорення кандидатур суддів для їх обрання (призначення) головуючими в судових колегіях	1	1
Обговорення кандидатур суддів для їх обрання (призначення) судьями судів вищої інстанції	4	2
Обговорення кандидатур для призначення керівником канцелярії суду, помічниками суддів та секретарями судових засідань	8	6
Звіти керівництва суду (голови суду, заступників голови, голів судових палат)	25	15
Звіти суддів щодо результатів діяльності	30	13
Звіти суддів щодо додержання ними Кодексу професійної етики судді	5	3
Заяви та скарги на суддів	17	11
Судова практика	55	27
Додержання строків розгляду справ	57	28
Виконання судових рішень	30	12
Формування кошторису суду	10	5
Використання коштів	16	6
Преміювання суддів та працівників суду	37	14
Інші питання	5	1

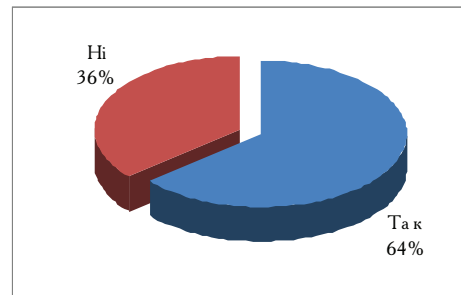
47. Чи є голова суду незалежним при здійсненні своїх функцій?

Судді

2007 рік

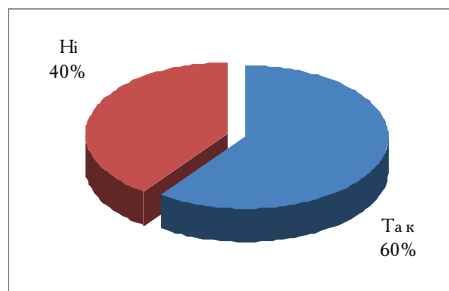

2008 рік

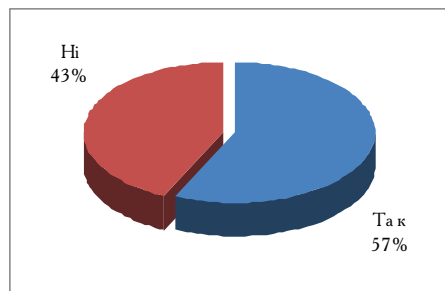

Судді, які працюють на адміністративних посадах в судах

2007 рік

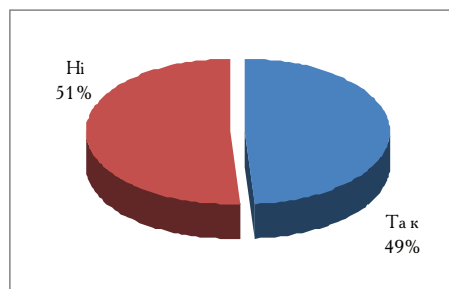

2008 рік

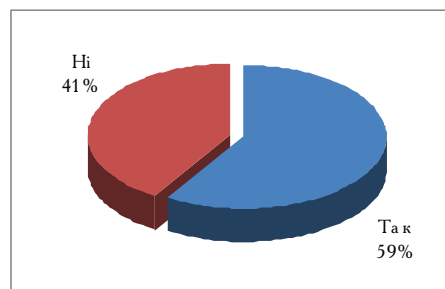

Прокурори

2007 рік

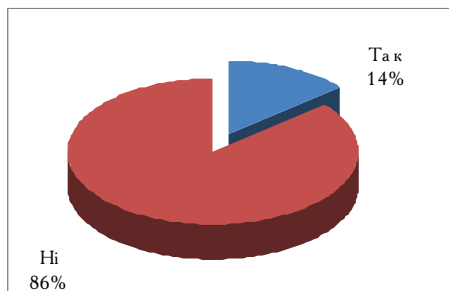

2008 рік

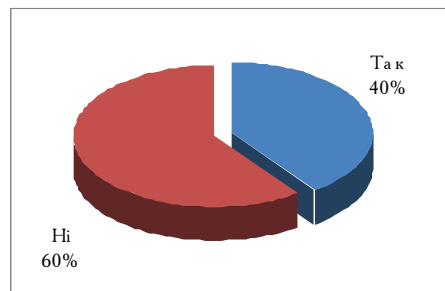

Адвокати

2007 рік

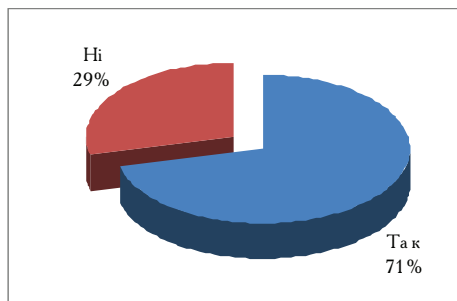
2008 рік

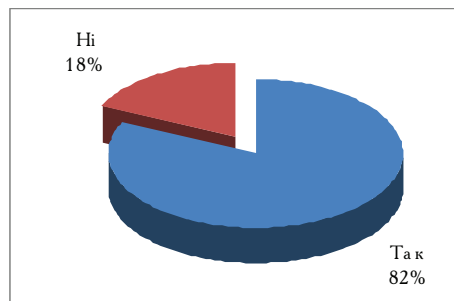
48. Чи вважаєте Ви суддів незалежними від керівництва суду при здійсненні правосуддя?

Судді

2007 рік

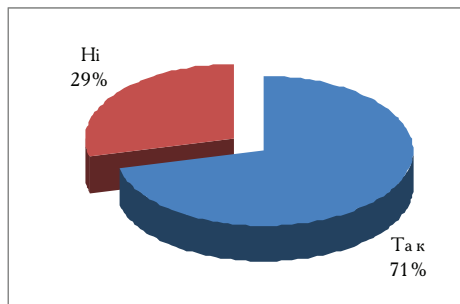

2008 рік

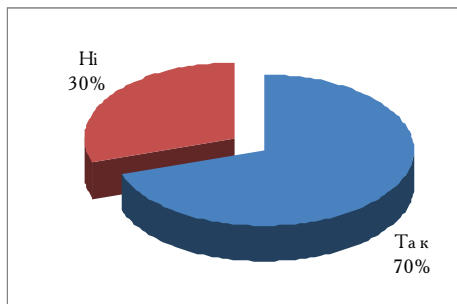

Судді, які працюють на адміністративних посадах в судах

2007 рік

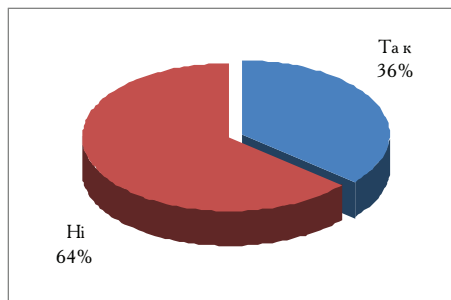

2008 рік

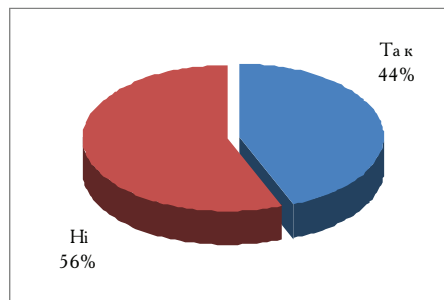

Прокурори

2007 рік

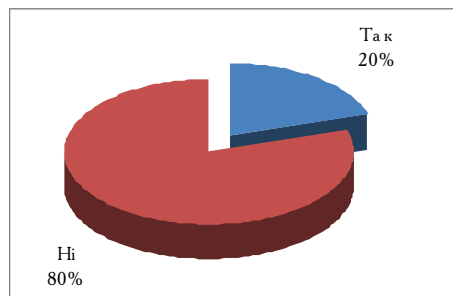

2008 рік

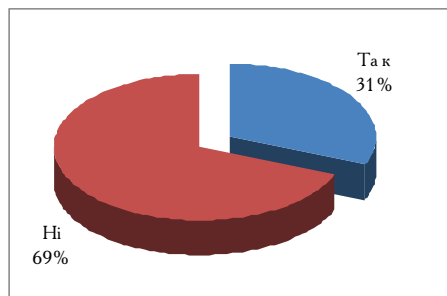

Адвокати

2007 рік

2008 рік

49. Хто здійснює контрольні функції за додержанням суддями ...?

Судді, 2007 рік

	Голова (заступник голови) суду	Збори суддів	Рада суддів регіону	Голова суду вищої інстанції	Рада суддів України	ДСА	Вища рада юстиції
Процесуальних строків	72	2	4	21	0	1	0
Присяги суддів	28	5	24	13	9	0	21
Вимог сумісності	36	4	17	8	6	10	19
Етики суддів	37	7	27	11	7	1	10
Вимог антикорупційного законодавства	38	3	15	16	5	3	20
Правил внутрішнього розпорядку суду	84	4	1	7	0	4	0
Вимог інструкції з діловодства	78	5	1	4	0	12	0

Судді, 2008 рік

	Голова (заступник голови) суду	Збори суддів	Рада суддів регіону	Голова суду вищої інстанції	Рада суддів України	ДСА	Вища рада юстиції
Процесуальних строків	97	6	7	24	0	5	0

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Присяги суддів	31	0	17	17	3	0	50
Вимог сумісності	44	3	11	6	7	17	11
Етики суддів	31	10	27	19	14	0	13
Вимог антикорупційного законодавства	39	0	11	13	6	8	35
Правил внутрішнього розпорядку суду	97	10	6	0	6	21	0
Вимог інструкції з діловодства	81	2	3	6	0	48	0

50. Чи впливає невиконання судових рішень на рівень сприйняття громадянами суду як незалежного та неупередженого органу влади?

Судді

2007 рік

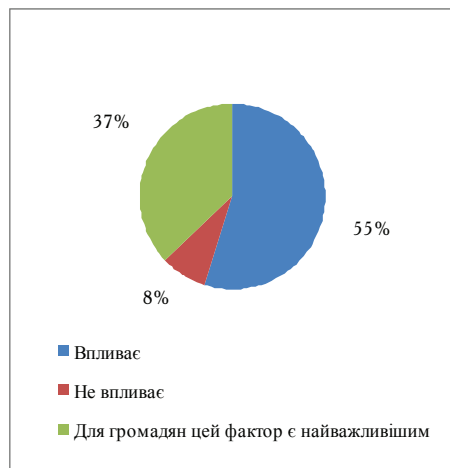

2008 рік

Прокурори

2007 рік

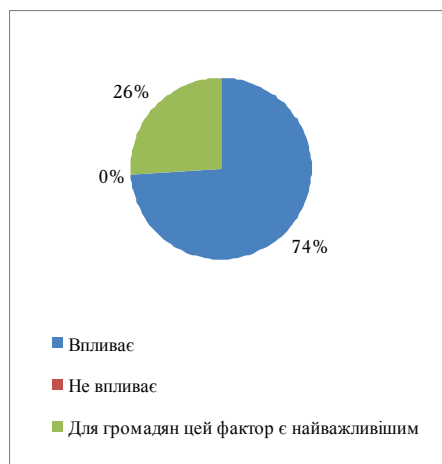

2008 рік

Адвокати

2007 рік

2008 рік

51. Повага до суддів та авторитет судової влади в суспільстві залежить від?

	Судді		Прокурори		Адвокати	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Виконання судових рішень	66	47	61	53	77	64

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Професійності суддів	72	50	86	80	87	76
Позитивного висвітлення в ЗМІ діяльності судів	37	36	10	16	33	25
Поваги до суддів та судової влади зі сторони вищих посадових осіб держави	59	44	38	33	60	52
Поваги до суддів та судової влади зі сторони політиків	44	37	22	22	49	45
Поваги до суддів та судової влади зі сторони прокурорів	33	28	11	14	46	34
Поваги до суддів та судової влади зі сторони адвокатів	29	26	7	15	44	38
Очищення судової влади від корупції	44	35	69	60	74	56
Поведінки суддів під час розгляду справ	62	43	55	44	74	52
Поведінки суддів в особистому житті	54	32	19	20	47	29
Активної діяльності органів суддівського самоврядування з відстоювання незалежності суддів	41	28	8	10	26	26
Впровадження системи обрання суддів народом	5	3	34	30	51	27
Реалізації судово-правової реформи	28	18	25	18	50	30

Основні фактори, що впливають на повагу до суддів та авторитет судової влади в суспільстві

Судді

	2007	2008
1.	Професійність суддів	Професійність суддів
2.	Виконання судових рішень	Виконання судових рішень
3.	Поведінка суддів під час розгляду справ	Повага до суддів та судової влади зі сторони вищих посадових осіб держави

Моніторинг незалежності суддів в Україні

4.	Повага до суддів та судової влади зі сторони вищих посадових осіб держави	Поведінка суддів під час розгляду справ
5.	Поведінка суддів в особистому житті	Повага до суддів та судової влади зі сторони політиків
6.	Повага до суддів та судової влади зі сторони політиків	Позитивне висвітлення в ЗМІ діяльності судів
7.	Очищення судової влади від корупції	Очищення судової влади від корупції

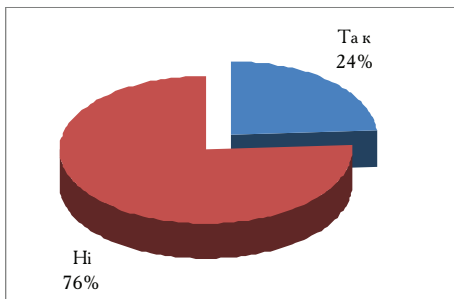
Всі респонденти (судді, прокурори, адвокати)

	2007	2008
1.	Професійність суддів	Професійність суддів
2.	Поведінка суддів під час розгляду справ	Виконання судових рішень
3.	Виконання судових рішень	Очищення судової влади від корупції
4.	Очищення судової влади від корупції	Поведінка суддів під час розгляду справ
5.	Повага до суддів та судової влади зі сторони вищих посадових осіб держави	Повага до суддів та судової влади зі сторони вищих посадових осіб держави
6.	Реалізація судової реформи	Повага до суддів та судової влади зі сторони політиків
7.	Повага до суддів та судової влади зі сторони політиків	Поведінки суддів в особистому житті

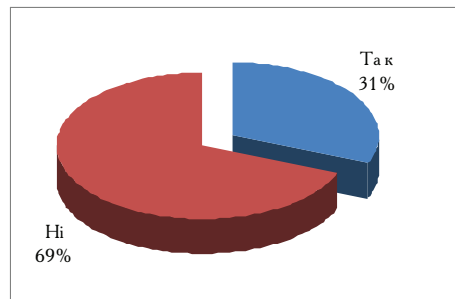
52. Чи вважаєте Ви Вищу раду юстиції незалежним органом, що відповідно до існуючих міжнародних стандартів має вирішувати питання щодо відбору кандидатів на посади суддів, здійснювати дисциплінарне провадження та інші подібні функції?

Судді

2007 рік

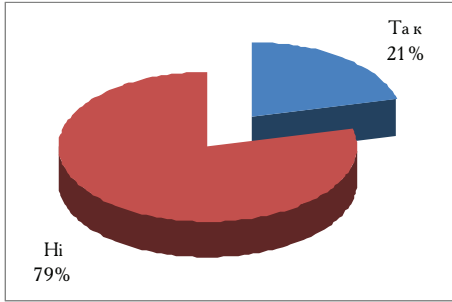
2008 рік

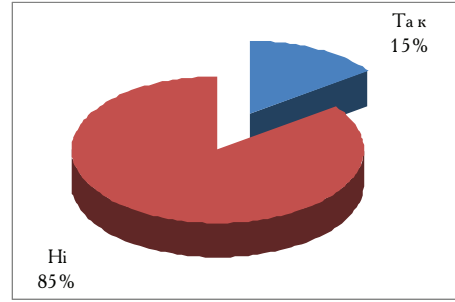
53. Чи існує різниця у постановлених рішеннях (наприклад, в строках покарання) в кримінальних справах, коли справу розглядає чоловік чи жінка?

Судді

2007 рік

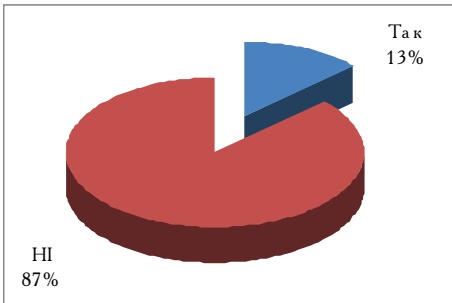

2008 рік

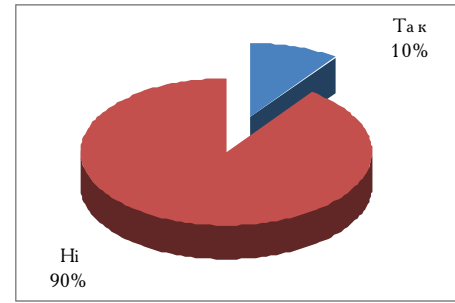

Судді (жінки)

2007 рік

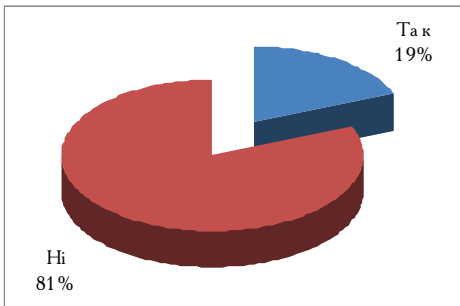
2008 рік

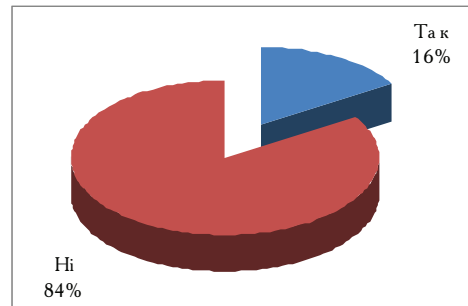
54. Чи існує різниця у постановлених рішеннях (наприклад, з ким буде проживати дитина) в справах про розірвання шлюбу, коли справу розглядає чоловік чи жінка?

Судді

2007 рік

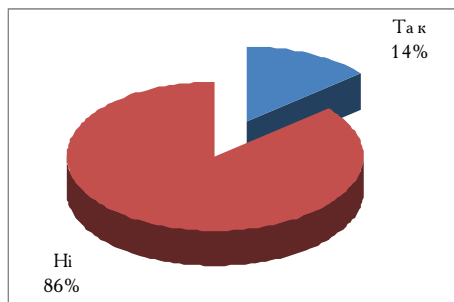

2008 рік

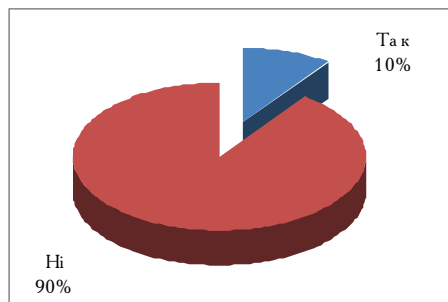

Судді (жінки)

2007 рік

2008 рік

55. Які з наступних тверджень Ви рахуєте важливими для здійснення професійних функцій судді?

Судді

	2007	2008
Суддя повинен вивчати міжнародне право	20	14
Підвищення кваліфікації - це професійний обов'язок судді	70	50
Підвищення кваліфікації - це право судді	3	1
Багаторічний досвід дозволяє орієнтуватися в чинному законодавстві	27	21
Держава повинна створити всі необхідні умови для підвищення кваліфікації суддів	65	45

56. Чи залежить постановлене судом рішення від наступних ментальних настанов судді?

Судді

	2007	2008
Перш за все необхідно забезпечити реалізацію законних прав громадян України, іноземці "можуть почекати".	3	0
Людина повинна жити на своїй рідній землі	3	1
Жінки все життя страждають від чоловіків	1	0
Гомосексуалізм це хвороба	2	1

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Дитині, перш за все, необхідна мати	6	4
Особа похилого віку заслуговує на особливу повагу	13	8
“Вор должен сидеть в тюрьме“	7	2
Олігархи обікрали державу	5	3
Порядок є порядок	16	8
Християнство є рідною українською вірою	3	2
Суддя приймає рішення незалежно від подібних ментальних настанов	64	48

57. Утвердження самостійності судової влади та незалежності суддів в Україні буде сприяти ... ?

Варіант відповіді 1. Посиленню залежності суддів від керівників судів				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	15	15	85	85
Прокурори	21	46	79	54
Адвокати	26	50	74	50

Варіант відповіді 2. Утворенню корпоративної замкнутості суддів				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	5	3	95	97
Прокурори	35	51	65	49
Адвокати	64	69	36	31

Варіант відповіді 3. Незалежності суддів від закону				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	6	2	94	98

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Прокурори	52	54	48	46
Адвокати	66	72	34	28

Варіант відповіді 4. Поширенню рейдерства				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	1	2	99	98
Прокурори	43	45	57	55
Адвокати	60	42	40	58

Варіант відповіді 5. Утвердженню верховенства права				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	97	98	3	2
Прокурори	76	70	24	30
Адвокати	74	79	26	21

Варіант відповіді 6. Ефективному судовому захисту прав людини				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	97	100	3	0
Прокурори	72	68	28	32
Адвокати	74	82	26	18

Варіант відповіді 7. Утвердженню справедливого судочинства				
Респонденти:	Так		Ні	
	2007	2008	2007	2008
Судді	99	100	1	0
Прокурори	72	72	28	28
Адвокати	80	86	20	14

58. Фактори, які негативно впливають на стан незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через втручання (листи, звернення, телефонні дзвінки тощо) окремих народних депутатів в діяльність суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,65			
прокурорів		3,58		
адвокатів		3,73		

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,67			
прокурорів	2,10			
адвокатів	2,20			

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через намагання Президента України та працівників Секретаріату неправомірно впливати на судову владу та суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,10		
прокурорів		3,68		
адвокатів			4,00	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,48		
прокурорів	2,30			
адвокатів			4,87	

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через намагання Кабінету Міністрів України та представників урядових структур неправомірно впливати на судову владу та суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,86			
прокурорів	2,93			
адвокатів	2,86			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,97			
прокурорів			4,34	
адвокатів		3,33		

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через намагання Верховної Ради України та представників парламентських комітетів неправомірно впливати на судову владу та суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,12		
прокурорів		3,18		
адвокатів		3,20		

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,39		
прокурорів			4,16	
адвокатів		3,38		

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через намагання окремих керівників органів влади місцевого рівня неправомірно впливати на судову владу та суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,01			
прокурорів	2,47			
адвокатів	2,84			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів	2,01			
прокурорів		3,84		
адвокатів		3,33		

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через пониження політиками авторитету судової влади

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,78	
прокурорів	2,31			
адвокатів	2,84			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,79	
прокурорів		3,05		
адвокатів		3,37		

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через привласнення органами та посадовими особами законодавчої та виконавчої влади суддівських повноважень

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,12		
прокурорів	2,31			
адвокатів	2,98			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,30		
прокурорів		3,11		
адвокатів	2,28			

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через втягування суддів у політичну боротьбу

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,77		
прокурорів		3,92		
адвокатів			4,14	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,77		
прокурорів		3,53		
адвокатів		3,83		

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі
2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,83	
прокурорів		3,36		
адвокатів			4,14	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,86	
прокурорів			4,18	
адвокатів		3,65		

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через політичну заангажованість засобів масової інформації (телебачення, печатні ЗМІ, Інтернет)

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,07	
прокурорів	2,42			
адвокатів	2,14			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,18	
прокурорів		3,76		
адвокатів	2,50			

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через публічне оцінювання судових рішень посадовими особами

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,45	
прокурорів	2,95			
адвокатів	2,09			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,60	
прокурорів		3,26		
адвокатів	2,87			

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,36	
прокурорів		3,57		
адвокатів		3,32		

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,48	
прокурорів		3,59		
адвокатів			4,07	

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,79	
прокурорів	2,99			
адвокатів			4,70	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,78	
прокурорів		3,95		
адвокатів		3,89		

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через низький рівень заробітної плати суддів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,49	
прокурорів	2,77			
адвокатів			4,45	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,77	
прокурорів		3,45		
адвокатів		3,78		

Моніторинг незалежності суддів в Україні

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,56	
прокурорів	2,04			
адвокатів	2,50			

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,58	
прокурорів		3,21		
адвокатів	2,83			

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів неправомірне використання посадовими особами законодавчої та виконавчої влади владних повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, призначенням суддів на адміністративні посади

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,11	
прокурорів		3,62		
адвокатів		3,82		

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів			4,23	
прокурорів		3,22		
адвокатів		3,46		

Рівень негативного впливу на стан незалежності суддів через винесення окремими суддями сумнівних рішень

2007 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,92		
прокурорів			4,74	
адвокатів			4,69	

2008 рік

за думкою:	2-впливає опосередковано	3 - впливає в незначній мірі	4 – суттєво впливає	5 – дуже сильно впливає
суддів		3,95		
прокурорів			4,90	
адвокатів			4,54	

Найбільш суттєвими факторами, що негативно впливають на стан незалежності суддів, за думкою суддів, є наступні:

	2007	2008
1.	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі
2.	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів	Приниження політиками авторитету судової влади
3.	Приниження політиками авторитету судової влади	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів
4.	Відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів	Низький рівень заробітної плати суддів
5.	Низький рівень заробітної плати суддів	Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами

Моніторинг незалежності суддів в Україні

6.	Публічне оцінювання судових рішень посадовими особами	Відсутність реального впливу судової влади на формування бюджету судової системи та неможливість контролювати використання коштів
7.	Відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів	Відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів

Найбільш суттєвими факторами, що негативно впливають на стан незалежності суддів, на думку суддів, прокурорів та адвокатів є наступні:

	2007	2008
1.	Винесення окремими судьями сумнівних рішень	Винесення окремими судьями сумнівних рішень
2.	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі	Недостатнє фінансування судів та здійснення цього фінансування в ручному режимі
3.	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів	Незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів
4.	Втягування суддів у політичну боротьбу	Відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів
5.	Неправомірне використання посадовими особами законодавчої та виконавчої влади владних повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, звільненням суддів, притягненням їх до відповідальності, призначенням суддів на адміністративні посади	Низький рівень заробітної плати суддів
6.	Низький рівень заробітної плати суддів	Приниження політиками авторитету судової влади
7.	Відсутність практичних засобів притягнути до відповідальності осіб, що намагаються неправомірно впливати на суддів	Втягування суддів у політичну боротьбу

7. Аналіз інформації про стан судочинства, поширеної ЗМІ

В сучасних умовах державотворення на шляху побудови суверенної, демократичної і правової держави особливого значення набуває ефективність судової влади в Україні. При цьому однією із гарантій дотримання законності, об'єктивності і гласності при здійсненні правосуддя є інформування суспільства через засоби масової інформації про діяльність як судової системи в цілому, так й конкретних суддів зокрема. Висвітлення цих питань через медіа формує правосвідомість та правову культуру в суспільстві, визначає рівень його поваги та довіри до судової гілки влади.

З метою з'ясування питання щодо дотримання принципу незалежності та неупередженості, поваги до суду у висвітленні судової тематики в засобах масової інформації (ЗМІ) у період січень-жовтень 2008 року Центром суддівських студій проведено дослідження повідомлень ЗМІ з судової тематики, а саме:

- зроблено підбір та вивчення 248 публікацій в пресі, мережі Інтернет та телерепортажах;
- проведено кількісний та якісний аналіз публікацій.

На підставі зібраних матеріалів було підготовлено 17 медіа-дайджестів, які поширені серед суддів Верховного Суду України, апеляційних та місцевих судів (окремих регіонів України), членів Всеукраїнської незалежної суддівської асоціації тощо.

Предмет аналізу становлять публікації в газетах (16), на Інтернет - сайтах (204), повідомлення інформаційних агентств (наприклад, УНІАН (23), Інтерфакс - Україна (2) та програми телерадіоорганізацій (3). За змістом переважна більшість з них відноситься до оперативної інформації (новини, офіційні інформаційні повідомлення).

Проведений аналіз повідомлень на судову тематику вказує на те, що зазначена інформація розповсюджувалась не лише журналістами. Так, ініціатива поширення відомостей про діяльність судової системи виходила від політиків (23), державних службовців (21), судових органів або суддів (58), пересічних громадян (8).

Як видно із наведених даних, українські судді посідають друге місце після журналістів серед осіб, які висвітлюють роботу судової системи України. Це можна відмітити як позитивну тенденцію, оскільки вказує на те, що судова влада веде діалог із суспільством щодо проблемних питань, які виникають при здійсненні правосуддя в Україні, внаслідок чого стає більш відкритою. В той же час, більшість виступів українських суддів стосувалось закликів до неприпустимості вчинення протиправних дій щодо втручання в їх роботу та роботу судів. Серед найбільш обговорюваних питань були питання судової реформи, а також проблеми, пов'язані із втручанням державних органів, депутатів в діяльність судів та суддів при здійсненні ними судочинства, що виявилось в блокуванні роботи судів, ліквідації та створенні судів, звільненні, переведенні суддів із порушенням встановленого законом порядку, тощо.

Виступи українських політиків щодо діяльності судової влади носять переважно негативний характер. Так, наприклад, Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко заявила про те, що Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка, начебто, дозволяє «не виконувати завідомо злочинні рішення судів» (дайджест № 21, повідомлення за 23-24.01.2008 року).

Розповсюджувалась інформація і про те, що уряд Ю. Тимошенко найближчим часом має намір оголосити про створення спеціальної комісії, яка проведе масову «зачистку» судового корпусу України (дайджест № 21, повідомлення від 13.03.2008 р.);

30.01.2008 року (дайджест № 21) поширена інформація про те, що Ю. Тимошенко і В. Ющенко почали війну за суддів і Кабінетом міністрів України розроблено нову концепцію судоустрою, яка передбачає відмову від вищих спеціалізованих судів.

Президент України В. Ющенко на церемонії прийняття присяги суддями заявив, що 60 % громадян не довіряють судовій системі України (дайджест № 36, повідомлення за 03.10.2008 року); видав указ про звільнення судді Київського окружного адміністративного суду В. Келеберди, оскільки, на його думку, останній не мав права розглядати позов БЮТ щодо указу Президента про розпуск Верховної Ради України, а пізніше – ліквідував зазначений суд.

Народні депутати В. Кисельов, А. Портнов, М. Катеринчук, Г. Москаль, О. Лаврінович, та інші висловлювали думки про прийняття судами рішень з порушенням законодавства України.

Міністр внутрішніх справ Ю. Луценко доручив скласти реєстр суддів, рішення яких призвели до рейдерських захоплень підприємств (дайджест № 34, повідомлення від 22.09.2008 року).

Негативна інформація міститься також і в повідомленнях ЗМІ про притягнення працівників суду до кримінальної та дисциплінарної відповідальності. Так, проаналізовані матеріали містять понад 20 повідомлень про порушення щодо працівників суду чи членів їх сімей кримінальних справ, серед яких половина – за ознаками отримання хабара; 12 повідомлень містять інформацію про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, із яких 2 зазначають про незаконність застосованих дисциплінарних заходів впливу. Так, 17.07.2008 року (дайджест № 29) була поширена інформація про те, що Вищий адміністративний суд України підтвердив незаконність звільнення з посади судді Печерського районного суду м. Києва С. Волкової.

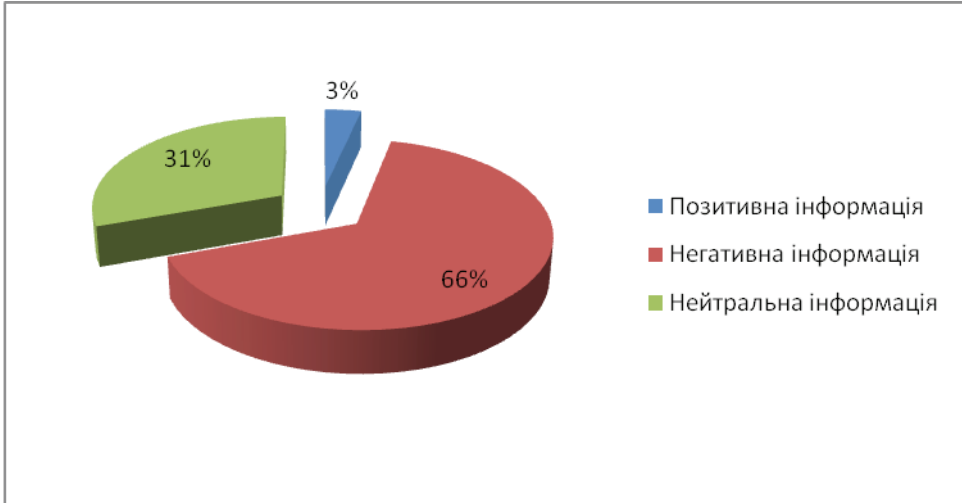
Позитивна інформація про діяльність суду стосується висновків Судової асоціації України «Фонд сприяння правосуддю» про те, що факти корупції в судах не знайшли свого підтвердження, а також повідомлень про підвищення грошового утримання суддям, створення прес-служб в судах, надання судам нових приміщень тощо.

Нейтральна інформація про діяльність судової системи стосується роз'яснення змісту рішень Конституційного Суду України, щодо мови судочинства, організації проведення з'їзду суддів тощо.

Результати якісної оцінки змісту матеріалів, що висвітлювали діяльність

судової влади чи суддів засвідчують наявність переважно негативної інформації (66%) по відношенню до позитивного (3,5%) чи нейтрального (30,5%) характеру публікацій.

Діаграма оцінки матеріалів, що висвітлювали діяльність судової влади чи суддів

Висновки

1. Загострення політичної боротьби в Україні призводить до того, що різні політичні сили намагаються отримати контроль над судовою системою України. В таких умовах реформування української судової системи повинно відбуватись дуже виважено і супроводжуватись впровадженням європейських стандартів незалежності судів та суддів.

2. Переважна більшість публікацій щодо діяльності судової влади носить негативний характер (66%), що свідчить про наявність проблем у її функціонуванні і необхідність її подальшого удосконалення та реформування.

3. Не всі учасники інформаційних відносин (і, насамперед – політики) дотримуються положень ст. 126 Конституції України, де зафіксовано: «Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється».

4. Судді стали більш активно публічно обговорювати проблемні питання діяльності судової системи в Україні, а відповідно – судова влада стала більш відкритою.

ЗМІСТ

Передмова	3
1. Методологія моніторингу	5
2. Загальна оцінка стану незалежності суддів	13
3. Інституційна незалежність (самостійність) судової влади.....	18
4. Функціональна (процесуальна) незалежність суддів.....	27
5. Незалежність особистості судді	33
6. Результати опитування суддів, прокурорів та адвокатів	47
7. Аналіз інформації про стан судочинства, поширеної ЗМІ	97

Розповсюджується безкоштовно

Моніторинг незалежності суддів в Україні 2008 рік

Укладання: Центр суддівських студій

Відповідальний за випуск: А.Г. Алексеев
Комп'ютерна верстка О.С. Апресов

Підписано до друку 30.03.2008 р. Формат 70x100/16
Гарнітура NewtonС. Папір офсетний
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк . 6,5.
Тираж 1000 прим.
Зам. П 918 від 28.10.2008 р.

Надруковано: ТОВ «Поліграф-Експрес»
м. Київ, вул. В.Вал, 2
Свідоцтво № 38265629 від 25.01.2001 р.

